

1/2

శ్రీ

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక

(Journal of the Telugu Academy)

1190
4

కాకినాడ

సర్వధారి సంవత్సరము

నంపుటము 32

1948-49

సర్వధారి సంవత్సరము.

1948-49

విషయ సూచిక.

	సంచిక.	పుట.
1. సాహిత్యవిమర్శము శ్రీ అప్పల సోమేశ్వరశర్మగారు.	౧-3	౧-౧౧
2. గ్రంథస్వీకారము 1190 4	" ౪-౬	౧౨-౧౬ ౨౫-3౪
3. ఛందోదర్పణసమీక్ష విద్యాక రామారెడ్డి దొరస్వామిశర్మ కవి.	౧-3 ౪-౬	౧౭-3౨ ౯-౨౪
4. విస్మృతప్రబంధపద్యావళి చిట్టూరి అచ్యుతకవి-విశ్రాంతి	౧-3 ౪-౬	౯-౧౬ ౧౭-౨౪
5. కీ. శే. బ్రహ్మశ్రీ సాహిత్యవిశారద కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారు	౧-3	i-iv
6. సాదామిని	౪-౬	౧-౪

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక

కాకినాడ

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటింపబడును.

(Journal of the Telugu Academy.)

సంపుటము 37. { సర్వధారి. } సంచిక ౧-3.
చైత్ర - భాద్రపదములు

శ్రీ:

“సాహిత్యవిమర్శము.”

1190
4

(పూర్వానువృత్తము)

ఆఫ్ఫిల్స్ పోస్టల్ రిజిస్ట్రేషన్ P. O. L. (సింహాచలము)

ఈవిషయమునకు గుంతుకుని యభిప్రాయము కొంచెము వేరుగ నగపడును. అతడు తన వక్రోక్తిజీవితమును గ్రంథములో సాహిత్య పదార్థమును జాలవరకు విమర్శించి ప్రతిపాదించెను. “వాచ్యవాచక భావరూపముగు సంబంధము శబ్దార్థములకు సహజమే గాన శబ్దార్థ సంబంధమాత్రము సాహిత్యమనుటకు వలనుపడదు. విశిష్టసంబంధమునే సాహిత్యమనవలయును. సంబంధవైశిష్ట్యమును బ్రతిపాదించు బోవు రీతిని బరిష్కరించుకొనుట యుక్తము.” అని గుంతుకుని తాత్పర్యసంగ్రహము. ఈవచనములను బరిశీలించిన నతనియాశయము తెల్లమగును. చూడఁడు:—1. “యదిదం సాహిత్యం నామ తదేతావత సస్మినుని సమయాధ్యని సాహిత్యశబ్దమాత్రేణ ప్రసిద్ధయే. నపున తతస్య

కవికర్త కాశలకాష్టాధి రూఢిరమణీయస్య అద్యా కశ్చిదపి వివశ్చిద
యమస్య పరమార్థశ్రుతి మనాజ్ఞాత్రమపి విచారపదపీ మవతీర్ణః । తద
స్య సరస్వతీహృదయారవింద మకరందబిందుసందోహ సుందరాగాం
సత్కవివచసామ స్రరాఽ మోదమనోహర త్వేన పరిస్ఫురదేతత్ సహృ
దయపట్చరణగోచరతాం నీయతే.” (చిరకాలమునుండి సాహిత్య
ము శబ్దమాత్రముచేతనే ప్రసిద్ధమైయున్నది. ఎవరు నట్లాని పరమార్థ
మును నిర్వచించలేదు. కాన సాహిత్యపదార్థమును సహృదయులకు
మనవిచేసుకొనుచున్నాను.)

2. “సహితయోర్భావస్సాహిత్యమ్”.

3. “శబ్దార్థా సహితావేవ ప్రతీతౌ స్ఫురతస్సదా । సహితా
వితి తావేవ కిమపూర్వం విధీయతే.” (శబ్దార్థములు సహితములుగనే
యెల్లప్పుడు స్ఫురించుచుండును. సహితములన నవియే. క్రొత్తగఁ జెప్పు
నదేమి ?)

4. “ననుచ వాచ్యవాచక సంబంధస్య విద్యమానత్వా చేత
యోఃకథంచిదపి ససాహిత్యవిరహః । సత్యమేతత్ । కింతువిశిష్టమే
వేనా సాహిత్యమభిప్రేతమ్”. (వాచ్యవాచక సంబంధము శబ్దార్థము
ములకు సహజమగుటచే వానికప్పుడును సాహిత్యాభావమండదు.
అయినను విశిష్టసాహిత్యమే సాహిత్యపదార్థముగ నభిప్రేయింపబడి.) ఈ
మొదలగు వచనములు. కుంతకుఁ డిట్లు విశిష్టసంబంధమే సాహిత్య
మని స్థిరపఱచి తుదకు స్వాభిప్రాయమున నై శిష్టము సేవిధముగ నిరూ
పించెను :— 1. “సాహిత్యమనయోశ్శ్చభాశాలితాంప్రతి కాఽప్య
సా । అన్యూనాఽనతి కత్వ మనోహరిణ్యవస్థితిః । సహితయోర్భావ
స్సాహిత్యమ్ । అసయోశ్శబ్దార్థయో ర్వాకాఽద్యుతాకించేతనచమ
త్కారకారితాయః కరణం అవస్థితిః—విచిత్రైవ విన్యాసభం
గీ... సాహిత్యముచ్యతే”. (రాగోత్తర

చమత్కారజనకముగు శబ్దార్థముల నిచిత్రవిన్యాసము సాహిత్యమనఁబడును.) 2. “మార్గానుగుణ్యచుభగో మాధుర్యాదిగుణోదయః । అలంకరణ విన్యాసోవక్రతాతిశయాన్వితః । వృత్తైశ్చిత్త్యమనోహరి రసానాం కరిషోమణం । స్పర్శయా విద్యతేయత్ర యథాస్వముఖయోరపి । సాకావ్యవస్థితి స్తద్విదానందస్సందనుందరా । కదాదివాక్యరిస్సంక సారస్సాహిత్యముచ్యతే ।” (రసోచిత గుణాలంకారాది సహితము, లోకోత్తర చమత్కారజనకము, రసికహృదయాశర్వకమునగు శబ్దార్థముల విలక్షణావస్థితి సాహిత్యమనిపించుకొనును.) అని దీనినిబట్టి “శబ్దార్థ విశిష్టపంబంధమే సాహిత్యపదమునకు ముఖ్యార్థము” అని కుంతకుని యాశయమైనట్లు స్పష్టమగుచున్నది. భోజని నియత సాహిత్యమునకుఁ గుంతకుని విశిష్టసాహిత్యమునకును భేదమంతగ సిద్ధింపదు. భోజని కావ్యనియతత్వమునకే కుంతకుఁడు వైశిష్ట్యమనిపేరిడినట్లు విశదమగుచున్నది. అయినను పంబంధాంతరమును సాహిత్యమనుటయు క్తమే కాదని కుంతకుని యభిసంధిగఁదోచుటచే నియ్యది మతాంతరముగఁ జూపబడినది.

రాజశేఖరుఁడు తనకావ్యమీమాంసలో సాహిత్యపదార్థము నతిసంగ్రహముగ నిరూపించి వదలివైచెను. “శబ్దార్థముల యథారథ మగు కలయికయే సాహిత్య”మని యతనియాశయము. “శబ్దార్థ యోర్యథావత్సహభావేన విద్యా సాహిత్యవిద్యా” మొదలగు వాక్యములచే నీవిషయము తెల్లమగును. ఇతనిమతమునఁ గావ్యనియతత్వవైశిష్ట్యముల కావశ్యకతయుండదు శబ్దార్థ పంబంధాంతరముగూడ సాహిత్యమనవచ్చును.

ప్రసిద్ధాలంకారికులలో సాహిత్యపదార్థ విచారమునుఁజేసిన వారి తాత్పర్యము లీవిధముగ నున్నవి.

ఈ సాహిత్యపదము “సాహిత్యసంగీతకలాపహీన స్వాతృప్త్యుః పుచ్చవిపాకహీనః” “పదవాక్య ప్రమాణేషు యదేతత్ప్రతిబింబితం | యో యోజయతి సాహిత్యే తస్యవాణీ ప్రసీదతి” “సాహిత్యం శ్రీమురారీః” మొదలగు సనేక స్థలములలోఁ గొన్నిచోటులందు కావ్యపరముగనుఁ గొన్నిచోట నలంకారశాస్త్రపరముగనుఁ బ్రాచీన కవులచేఁ బ్రయోగింపబడెను. ✓

ఇట్లు దుర్నిరూపణీయార్థము, అలంకారికవివాదాస్పదము, మహావిషయమునగు సాహిత్యపదమును, కాలక్రమమున “సామాన్యముగఁ గావ్యస్థలములగు శ్లోకాదుల యన్వయజ్ఞానము” అను సర్వమందుగూడఁ బ్రయోగించుట సంభవించెను. “వానికి సాహిత్య మధికము” “నీనికి సాహిత్యమల్పము” మొదలగు లోకవ్యవహారములనుఁ బరిశీలించిన నీవిషయము గోచరించును.

ఇట్లే “సాహిత్యపాఠోనిధి మంథనోర్థమ్” “సంస్కృత సాహిత్యమ్” “ఆంధ్రసాహిత్యము” “హిందీసాహిత్య” మొదలగు ప్రాచీనాధునిక వచనములనుఁజూచినచో సాహిత్యపదము క్రమముగఁ గేవల వాఙ్మయ రూపార్థమునందునుఁ బ్రయోగింపబడుచున్నదని నిశ్చయింపవచ్చును.

కాగా నిపుటికి సిద్ధించిన సాహిత్యపదార్థములివి:— 1. కేవల వ్యాకరణవ్యుత్పత్తి ననుసరించి “సహస్థితి” రూపార్థము.

2. “శబ్దార్థా సహితౌ కావ్యమ్” అను లక్షణానుసారముగ శబ్దార్థ సంబంధరూపార్థము.

3. భోజాభిమతముగు రసావియోగాదిరూపార్థము.

4. కుంతకాభీప్రమగు విశిష్టసంబంధ రూపార్థము.

5. శబ్దార్థముల యథాతథ్యముగు సహభావమనడి యర్థము

6. అన్వయజ్ఞాన రూపార్థము.

7. వాఙ్మయ రూపార్థము.

ఈవిధముగ స్వల్పముగు శబ్దముతో సాహిత్యపదార్థములు నిరూపింపబడినవి. ఎట్లో యొకరీతి నగ్రాస్తరములను నిరూపించినను నిరూపింపవచ్చును. సహితశబ్దమునకు శాస్త్రసమూహమను నర్థమును జెప్పి యధ్యాహార శేషపూరణ లక్షణములతో “మట్ ఛాత్ర సామాన్య సంప్రదాయార్థ జ్ఞానత్వము” అని పెద్దలవాక్కులలో దొడ్లుచుండు నర్థమట్టి యగ్రాస్తరములలో నొకటి. ప్రైయగ్ములలో భోజకుంతక మతములు సహృదయ పరిగ్రాహ్యములు.

ఈయగ్ములనన్నిటి నటుంచి సాహిత్యపదపరమార్థనిష్కర్షను జెలిసికొనవలయును. “రసమేకావ్యాత్మ” యను మతము సర్వోత్తమముగ స్థిరపడినపిదప సాహిత్యపద పరమార్థము రసికహృదయా కర్షకముగ వికసించినది. ఎట్లనః— హితశబ్ద మేవిధముగజూచినను రసవాచకముగ సిద్ధించుచున్నది. చూడుడు:— 1. హితము=బ్రహ్మ నందనదృశ మగుటవలన రసికాగ్రేసరులకు కథ్యము. (రసము) 2. హితము=పిహితము నిగూఢమని యర్థము. అభిధానలక్షణావ్యతిరిక్తమగు వ్యంజనావ్యాపారముచేతనే గాని యింకొకరీతినఁ బ్రతీయమానము కానిదగుటవలన గూఢము. (రసము) అనిభావము. 3. హితము=సన్నిహితము. సతతకావ్య పరిశీలన పరిపక్వచిత్తులగు భావుకుల హృదయారవిందములందు సంసారరూపమున సన్నిహితము. (రసము) 4. హితము=నిహితము. సమ్యగ్గ్రహీతమని యర్థము. మహాకవులచే తాగుగఁ బరిపోషింపబడినది (రసము) అని భావము. 5. హితము=అవహితము. వాల్మీకి వ్యాసాది మహామునులచే నేకాగ్రచిత్తముతో ధ్యానింపబడినది. (రసము) ఎత్తైనను హితశబ్దమునకు రసమనియే యర్థము. హితముతోఁగూడినది. (హితేన-సహ=యత్కమ్) సహితము రసవిశిష్టమని యర్థము. సహితముయొక్క భావము సాహిత్యము. ప్రకృతి జన్యబోధయందు ప్రకారముగ భాసించు నర్థమే భావప్రత్య

యాధ్యమగుటచే సాహిత్యశబ్దార్థము రసమనియే పర్యవసించును. (రసవిశిష్టమను సహితశబ్ద జన్యబోధలో విశేషణముగ రసమే భాసించుచున్నదిగాన యని తాత్పర్యము) కాన సాహిత్యశబ్దార్థము రసము ఇదియే సాహిత్యపదపరమార్థము. రసముకావ్యాత్మయను సిద్ధాంతము సర్వాంగీకృతము, సునిశ్చితమునఁగాన నిదియే సర్వసమ్మతయవరి గావ్యము.

ఇట్లు సాహిత్యశాస్త్రమన రసశాస్త్రమని ఫలితము వచ్చినది. ఆత్మస్థానీయమగు రసమును నిరూపించునపుడు శరీర, తద్ధర్మ, తదలంకారాది స్థానీయములగు శబ్దార్థ, గుణాలంకారాదులను నిరూపించుట యత్యావశ్యకము నుచితముఁగూడనగును. కాగా రసవిశిష్టమగు కావ్యముయొక్క స్వరూప సాధన సామగ్రి ప్రయోజనాదినిరూపణపరమగు శాస్త్రము సాహిత్యశాస్త్రమని సంపిడితార్థము.

4. శాస్త్రత్వ సమర్థనము.

ప్రకృతమున నిట్టి సాహిత్యముఁగూడ వ్యాకరణాదులవలననే శాస్త్రమేయని సయ్యక్తముగ నిరూపింపవలసియున్నది. వండితలోకమున నిటీవలఁగొన్ని యభిప్రాయపరిణామములు కలిగినను మొదటి నుండియు నిద్రాని శాస్త్రత్వవిషయమున నొకవిధమగు ననాదరము వ్యాపించియున్నది. కావునఁ బ్రస్తుతనిరూపణమున కావశ్యకత సంభవించినది. కొండతాలంకారికు లీవిషయమునఁ దగుశ్రద్ధవహింపకపోయిన సీవిషయమును శేకించి పట్టదలతో సాహిత్యముయొక్క శాస్త్రులను సమర్థించినవారు రాజశేఖర ధర్మనూరులు. వీరికావ్యమీమాంసా సాహిత్య రత్నాకరములందు బహుముఖములుగ సాహిత్యముయొక్క శాస్త్రత్వము సమర్థింపబడియున్నది. ఆగ్రంథములందలి యుక్తులచేతను యొక్క సరములచేతనుఁ బ్రస్తుతవిషయమును విశదీకరింపఁదలచితిని.

1. “నకలవిద్యాస్థానై కా యతనం పంచదశం కావ్యం విద్యా
స్థానమితి యాయావరీయః | గద్యపద్యమయత్వాత్, కవిభర్తృత్వాత్,
హితోపదేశకత్వాచ్చ | తద్ధితాస్త్రాణ్యనుభావంతి |” (పదునాలుగువిద్య
లని ప్రసిద్ధికలదు. కాని కావ్యవిద్యనుఁగూడ జేర్చి పదునైదువిద్యలన
వలయును. గద్యపద్యమయత్వము, హితోపదేశకత్వము మొదలగు
శాస్త్రాంతరలక్షణములు కావ్యవిద్యకును గలవు.

2. “పంచమీ సాహిత్యవిద్యేతి యాయావరీయః | సాహిత్య చర
స్మణామపి విద్యానాం నివ్యంధః |” (నాలుగువేదముల సారభూత
మగుటచే గావ్యవిద్య నైదవవేద మనవలయును.)

3. “ఉపకారకత్వా దలంకారస్స ప్రముఖమ్ | ఋతేచరత్స్వ
యాపపరిజ్ఞానాద్వేదార్థాఽనవగతేః |” (అలంకారవిద్యను విడిచిన
వేదార్థసమ్యక్జ్ఞానము కలుగనేరదు. కాన అజ్ఞత్వమునగా నుపకార
కత్వమగుటచే గావ్యవిద్యయు వేదార్థవిజ్ఞానోపయుక్తమగుటవలన
నదానినేడవ వేదాజ్ఞ మనవలయును.) ఈ మొదలగునవి రాజశేఖర
వచనములు వీరి పరిశీలనచే సాహిత్యమును, పదునైదువిద్యగాను,
ఐదవ వేదముగాను, ఏడవ వేదాంగముగాను, దప్పకఁ బరిగణింపవలయు
నను రాజశేఖరుని యభిసంధియు, దన్ములమున సాహిత్యముయొక్క
శాస్త్రతయు న్నప్తమగును.

మఱియుఁ బ్రతిశాస్త్రమందు నేదోయొక యసధికరవిషయము
సంపూర్ణముగ విచారింపఁబడును. అట్లే సాహిత్యశాస్త్రమునఁగూడ
ససధికరమగు కావ్యవిషయము పూర్ణముగఁ జర్చింపఁబడుచున్నది.
గాన నదియు శాస్త్రమే. విషయము, ప్రయోజనము, పురుషార్థ పర్య
వసానము, కర్తవ్యతాబోధక ప్రమాణము నుండుటచేగావ్యము విమ
ర్శింపఁదగినదియే కాదని వాదించుటమార్తము యుక్తముకాదు.
కావ్యమీ నూంగు నక్ష్యమూగవ్యయవమగు కావ్యమే విషయము.

గావ్యమునకుఁ గీర్త్యాదులు పెక్కు ప్రయోజనములు గలవు. ఆయ్యవి మున్నుందు పూర్తిగఁ బ్రదర్శింపఁబడును. అంగములకు ప్రధానఫలము చేతనే ఫలవత్వము న్యాయముననుసరించి కావ్యప్రయోజనములను బట్టియే కావ్యమీమాంసకును సప్రయోజనత్వము సిద్ధించును. అట్లే “కీర్తిం స్వర్ణఫలా మామూరాసంసారం విపశ్చితః |” అనునభియోక్త వచనానుసారముగ స్వర్ణాదిసాధకమగు కీర్తికి సాధనమగుటచేఁ గావ్యము పురుషార్థవర్ధవసాయియనగును. ఇట్లుండ నిట నొకశంక యుదయింపవచ్చును. ‘వృత్తియుపదేశమునకుఁ బ్రవృత్తినివృత్తిబోధనమే ప్రధానప్రయోజనముగదా ! ఆయ్యది యుపదేశాంతరములచేతనే సిద్ధించునుగానఁ గావ్యోపదేశము వ్యర్థము” అని. ఈశంక నిలువ నేరదు. తుల్యము క్రిచే (కావ్యోపదేశముచేతనే ప్రధానప్రయోజనము సిద్ధించుటవలన నుపదేశాంతరములు అనుదానిచే) నుపదేశాంతరములే యేల నిరర్థకములు కాకూడదు ? వేదార్థసమ్యగ్విజ్ఞానాదుల కుపదేశాంతరము లవసర మందుమేని యందుకొఱకీ కావ్యోపదేశమునకు నావశ్యకత సిద్ధించునని యెఱుఁగునది. అన్నివిధముల నుపదేశాంతరములతో సమానయోగక్షేమము కావ్యోపదేశము. మీఠుమిక్కిలి యుపదేశాంతరములకంటె మిక్కిటమగు నాధిక్యముండుటచేఁ గావ్యోపదేశమునకీ యావశ్యకత సంప్రాప్తమగును. ఇతిరోపదేశములకంటెఁ గావ్యోపదేశమునకుండు సతిశయమెట్టిదో కొంచెము వివరించుట యుచితము. ఉపదేశము ప్రభుసమ్మితము, మిత్రసమ్మితము, సమ్మితము, కాంతాసమ్మితమునని త్రివిధము. ఇటసమ్మితశబ్దము సద్భూతార్థకము. అందు ప్రభుసమ్మితము వేదము. వేదమున సర్థమునకప్రాధాన్యము శబ్దమునకీ ప్రాధాన్యమునుఁగాన సద్దానికి ప్రభుసమ్మితత్వముపపన్నమగుచున్నది. లోకములో నొకనొక ప్రభువు భృత్యాదుల నెట్లు వాక్పాత్రముచేతనే యొకకార్యమందుఁ బ్రవర్తించునో

నింకొకకార్యమునుండి నివర్తింపజేయుచు వివరితముగఁ జేసినచో దుడించుచు నుండుచో యట్లే శ్రుతియు లింగ (విద్యుత్) లోట (వద) త-వ్యదాది (వైశ్వసితవ్యమ) నిర్భయకప్రత్యయసహితములగు వాక్యముల చేరిన పురుషుల నిష్పకార్యములందు ప్రవర్తింపజేయుచు ననిష్పకార్యములనుండి నివర్తింపజేయుచు వివరితముగఁ జేసినచో దండనస్థానీ యయగు ప్రత్యవాచకులుఁ జూపుచు పోవుచు. శబ్దమేకగా విధిప్రత్యయసహిత వాక్యము. ప్రవర్తకత్వమే (పురుషుఁ బ్రవర్తింపజేయుట) దానికింకల పాహాన్యము. అందుచే శబ్దప్రసానమైన శాస్త్రము. ప్రభుసమిత్తమును లక్షణము వర్ణించుచుఁ గాన వేదము ప్రభుసమిత్తమును విషయము నిర్వచించును. ప్రభుసమిత్తతోపదేశమున మనసున కాహ్లాద ముండదు. భయభక్తులతోఁ బురుషులు ప్రవర్తింపవలసి వచ్చును.

మిశ్రసమిత్తములు పురాణములు. అయ్యవి అర్థప్రసానములు. అర్థమేకగా వాక్యార్థము. పాహాన్యముఁ బ్రవర్తకత్వమే గాఁక బదార్థమున కట్టి ప్రవర్తకత్వము లిందులకుఁ బదార్థమును నూత్రించుచట గ్రహించరాదు. పురాణము లర్థవాద్యాహితము (స్తుతినిదాన్వయాపములు) లగుటచే వేదమువలె “ఈ కార్యమునట్లు చేయవలయును” అను విధిబలముతోఁ బురుషులకు హితాహితములందుఁ బ్రవృత్తి నివృత్తులనుఁ గలుగఁజేయులేదు. ఇట్లే నేమన మిశ్రసమిత్తములతో ననునయింది మహాపురుష గుణవర్ణనామలద్వారా ప్రవృత్తి నివృత్తులనుఁ గలుగఁజేయుచుండును. కానఁ బురాణములు మిశ్రసమిత్తములు మిశ్రసమిత్తతోపదేశమువలనఁ గొందె మాహ్లాదానురాగములు కలుగుచుండును.

కాంతాసమిత్తము కావ్యోపదేశము. ధ్వని ప్రధానమైన కావ్యమే కాంతా సమిత్తమునందును. పురుష యస్వినయగ నులు

కకఃజలుకకః కేనలము కటాక్షవలోకసహవభావాదులచేతనే పురు
షునిఁ బరవశునిఁజేసి యిష్టానిష్టములందుఁ బ్రవృత్తి నివృత్తులఁ గలు
గఁజేయుచున్నదో యట్లే కావ్యమును సహృదయ చమత్కార కార
ణము, శబ్దార్థోభయ శక్తిమూలమునగు వ్యంజనావ్యాపారము చేతనే
“రామూదులవలెఁ బ్రవర్తింపవలయును.” “రావణాదులంబోలి ప్రవ
ర్తింపఁగూడదు.” అను ప్రవృత్తి నివృత్తులను మనసు నొవ్వకుండ
సంతోషపూర్వకముగ సంపాదించఁజేయును. కాంతోషదేశమువలన
సంపూర్ణాహ్లాదానురాగము లుద్భవించును. ఈవిషయమునే విద్యా
నాథుడు “యద్వేదాత్ప్రభుసమ్మితాదధిగతం శబ్దప్రధానాచ్చిరం
యచార్థ ప్రవణాత్పురాణ వచనాదిష్టం సుహృత్సమ్మితాత్ । కాంతా
సమ్మితయా యయా సరసతా మాసాద్యకావ్య శ్రియాకర్తవ్యే కుతు
కీ బుధోవిరచిత సస్యై స్పృహం కుర్మహే.” అనుపద్యముచే వెల్లడిం
చెను. సాహిత్యసారమం దచ్యుతరాయఁడును.

- జ్ఞానోః సుందరీరీత్యాకావ్యం సముపదేశకృత్ ।
విహితా ముష్మికాద్యోత్సయమన్యార్థ ఉచ్యతే 1
వేదోపదేశ కావ్యాది శబ్దభేదాత్ప్రధా మతః ।
ఉపదేశో నృపసుహృత్సుందరీ రీతితక్రమాత్ । 2
నృపజ్ఞానత్తు వేదాజ్ఞానసుల్లంఘ్యైవేతి వైదికః ।
నృపరీత్యోపదేశోఽసాధువీవాఽతిసాఖ్యదః । 3
సుహృదుక్తి కృతేసాఖ్యం ఫలే నోచేద్భయం నహి
సుహృద్వీత్యోపదేశోఽయమితిహాసాది కర్తృకః । 4
యోఽధికాంసుఖాయైవశ్రేయణేఽనుష్ఠితాఫలే ।
కాంతారీత్యోపదేశస్యతోఽయంకావ్యాది సంభవః । 5
సుందరీ స్వేతమాదయం వశీకృత్య స్వసద్గుణైః ।
రాజకం వైదికంఛాఽపి కూజతిష్ఠం ససాధనమ్ । 6

తద్యతా-వ్యాద్యసి శ్రీమన్మహారామాయణాదికమ్ ।

శ్రీమత్సర్వో పశీకృత్యహితం వ ౩ వ హేతుకమ్ । 7

అయం సర్వత్రసుఖదః శ్రీవదేనుస్థిరావసి ।

తద్గుణైర్దైరసాత్వతైః ఫలేర్విష్టార్థ సిద్ధితః ।” 8

అను శ్లోకములచే గావ్యోపదేశాతిశయమునుగ్గడించెను. విశ్వసాధకవి రాజకూడ సాహిత్యదర్పణమున “చతుర్వర్గప్రాప్తిర్ని వేదశాస్త్రభ్యో నీరసతయా దుఃఖాదేవపరిణతబుద్ధినామేవనాయతే | పరమానందసందో హజనకతయా సుఖాదేవ సుకుమారబుద్ధినామపి పునః కావ్యాదేవ । ననుత్పన్న పరిణతబుద్ధిభిస్సత్పు వేదశాస్త్రేషు కావ్యేషు మితి యత్నః కరణీయ ఇత్యపి నవక్తవ్యమ్. కటుకావధోపశమనీయస్య రోగస్య సితశర్కరోపశమనీయత్వే కస్యవారోగిణ స్సితశర్కరా పృవృత్తిస్సాధీయనీ నస్యాత్ ।” అను వచనములతోఁ బ్రమాణముగఁ గావ్యాతిశయమును విశదీకరించెను. ఇట్లు కావ్యాతిశయప్రతిపాదకములగు నాలంకారిక మూర్ధన్యోక్తులు వందలకొలది యున్నవి. అందుచేఁ గావ్యోపదేశ ముపదేశాంతరములకన్న మిన్నయని స్థిరపడుటవలన నయ్యదియే సార్థకము నావశ్యకమునని విశదమగుచున్నది.

(సప్తమే మ. ము.)

గ్రంథ స్వీకారము.

శ్రీ తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమువారిచే బ్రాచ్యగ్రంథమాల యందు బ్రచురింపబడిన నీకింది యమూల్యగ్రంథములు మాకార్య స్థానమునకు పాదరమంగ నొసంగఁబడి స్వీకరింపఁబడినవి.

(1) కాశ్యపసంహిత- జ్ఞానకాండము. (2) దూపకపరిశుద్ధి (3) ఆంధ్రకువలయాశంకము. (4) శృంగారసంకీర్తనములు. (5) శ్రీవేంకటేశ్వరవచనములు. (6) శ్రీ వేంకటేశ్వరలఘుకృతులు.

శ్రీ దేవస్థానమువారు తమకు సంస్కృతాంధ్రాదిభాషలయందును, హిందూమతసంబంధియములందునుగల యభిమానముతో దిరుఘటియందు సంస్కృతకాళాలను, ప్రాచ్యలిఖితగ్రంథాలయమును, ప్రాచ్యపరిశోధకసంఘమును నెలకొల్పి వారి కనుబంధముగ నొక పత్రికనుగూడ బ్రకటింపుచున్నారు. ఆంధ్రమూల్యములగు వ్యాసములు, సంస్కృతాంధ్ర తమిళభాషలయందును, నా గ్లయను బ్రచురింపబడుచున్నవి.

వీరి ప్రాచ్యగ్రంథమాలయందు వైఖానసాగమమును గూర్చిన అత్రినంహితయందలి సమూర్తార్చనాధికరణమిదివరలో బ్రకటింపఁబడినది మరల నాయాగమమునకు ముఖ్యముగ కాశ్యపజ్ఞానకాండము గ్రంథమిప్పుడు వెలువడినది. వైఖానసియులకు కృష్ణయజుర్వేదము బంధముగ కల్పనూత్రిములేగాక శాసి సిద్ధాంతములను, దేవాలయములందలి యర్చనాదులను వివరించు మరీది, అత్రి, కాశ్యప, భృగు సంహితలును ముఖ్యమైనవి. అందు మరీదికృతముగ విమానార్చన కల్పము, అత్రిరచించిన సమూర్తార్చనాధికరణమును గ్రంథము లిదివరలో బ్రకటిరములు.

కాశ్యపజ్ఞానకాండము అష్టోత్తరశతతమాధ్యాయసంఘటనమై పెక్కువిషయముల నుద్ఘాటించుచున్నది. గ్రంథప్రారంభమున భగవద్ నిర్మాణము, జంబూద్వీపవిస్తృతి, ఖండములు మొదలగునవి తరువాత వాస్తువిషయములు, విమాన దేవతభాదికల్పనములు, అచార్యవరణము, భూమిశుద్ధి, దారుయిష్టకావంగ్రహణము, బ్రహ్మస్వరూపము, జగత్ తారవ్యరూపము, శూలస్థాపనము, నిత్యార్చనవిధి, అలంకారావసర పవనవిధులు, ఆయాకార్యముల సంధించు దోషములకు దగిన ప్రాయశ్చిత్తములు మొదలగునవి గ్రంథాంతమున అష్టాక్షరీమంత కల్పము, తన్మహిమయు విశదీకరింపబడినవి. ఈగ్రంథమునందలి విషయములు కేవలము వైఖానసులకేగాక తదితరులకు నవశ్యకతనీయును. వైఖానసాగమమును గూర్చియు సంహితలను గూర్చియు విప్రులగు విమర్శగ్రంథము నాంగ్లమున బ్రకటింతుమని యుపోద్ఘాతమున దెలుపఁ బడినది. అట్టి గ్రంథమాంగ్లముననేగాక యందఱికును దెలియునట్లుల నాంధ్రమునగూడ బ్రకటికవలయునని పరిశోధనాలయాధికారుల హెచ్చరించుచున్నాము.

(2) రూపకపరిశుద్ధి. ఇది అలంకారశాస్త్రమునకు చెందిన విమర్శ గ్రంథము. పండితరాజు దేశికతిరుమలై తాతాచార్య శిరోమణిచే రచింపబడినది. ఉపమానూపకాలంకారములను గూర్చి పెక్కు అలంకారగ్రంథముల పరిశీలించి వ్రాయబడినది. భాషాని పరస్పరీకంత్తా భరణము ననుసరించి, 'సామాన్యావయోగే' అను పాణిని సూత్రవివరణ మొనరింపబడినది. సంగ్రహముగ గ్రంథాంశముననే గ్రంథ ప్రయోజనమును వివరింపుచు గ్రంథకర్తలు సాచారవింతమునుచో రూపకమని పలువురంగీకరించియుండ, గొందఱు ఉపమయనగునని నిర్వచించియున్నారు. అది నమంజరముగాదు. దాని నుపహించుచు నహృదయరంజనమునకై రూపకపరిశుద్ధియును సీగ్రంథమును రచించితినిని

తెలివియున్నారు. ప్రాసంగికముగ దండి, వామన, భామహ, దండ
టాది ప్రాచీనాలంకారికులమతములను, అప్పయదీక్షిత, జగన్నాథాది
యర్వాచీనుల యభిప్రాయములును విమర్శింపఁబడినవి. ఉపయోగప
కముల యాదాధ్యక్షితిని దెలియఁగోరువారికిది మిక్కిలి సహాయకారి
యగు ననుట నిర్వివాదాంశము. వెల 2 రూప్యములు.

(3) ఆంధ్రీకులయోగదము. ఉభయభాషాప్రేమి
కంధంపాటి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారిచే రచింపఁబడినది. విద్యార్థుల
కుపయుక్తముగ సులభమగునీతిని మూలమునందలి విషయములు
లలితమగు నైతి నాంధ్రీకరింపఁబడినవి. కాని క్లిష్టమగు నాలంకారిక
శాస్త్రవిషయకములగు చర్చలతో గూడియుండుటచే, మూలము
వలెనే గొన్నిస్థలముల పాఠకులకు కష్టపాథ్యమయ్యే చెప్పవగును.
ఈ గ్రంథమువలెనే యిటీవల ప్రకాశమైనదియ, సాహిత్యరత్నాకరాది
గ్రంథము లాంధ్రీకరింపఁబడినవి. కాని 'అనధీకే మహాభాష్యే వ్యర్థా
సావదమంజరి' అనిపట్లు క్లిష్టతమములగు మూలగ్రంథముల నాంధ్రీకరిం
చిన వానిప్రయోజనము నందేహోష్పద మనఁదగును. మూలవిషయము
లను తెగునీతిని సంక్షిప్తముగ దాన యాదాహరణముల నైకొని వివ
రించి, విద్యార్థుల కుపయుక్తముగ స్వతంత్రీరచనములనేయొనర్చుట
మంచిదని తోచుచున్నది. ఈవిషయము నిశ్చయముని పండితబృందమే
నిర్ణయించునుగాక. అయినను విశేషచరిత్రము వహించి మూలభావ
ములను శక్త్యనుసారము సులభమగుభాషను వివరింప ప్రయత్నించిన
గ్రంథకర్తల ప్రయత్నమెంతయు బ్రశంసనీయము. వెల రు 3-12-0.

(4) శ్రీ వేంకటేశ్వర వచనములు.

(5) శృంగార సంకీర్తనములు.

శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరస్వామి యాస్థానమున సంకీర్తనా
చామ్యులగు తాళ్లపాకవారి నెఱుంగని యాంధ్రనాట్యయాభిలాషు

లుండు టరుడు. వారి గ్రంథములలో ముఖ్యములగు అష్టమహిమీ. కల్యాణము, పరమయోగివిలాసము, ఉపాపరిణయములేగాక, చిన్న కృతులు పెక్కులు గలవు. వానిలో చాలభాగము దేవస్థానమున రాగిరేకులలో వ్రాయించఁబడి శాశ్వతముగ జాగ్రత్త పఱుపఁబడినవి. దేవస్థానము వారిటీవల ప్రాచ్యపరిశోధనశాలయం దాంధ్ర వాఙ్మయ పరిశోధకులును, సుప్రసిద్ధ విమర్శకులగు శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి వర్యుల సహాయముచే అన్నమాచార్యుల శృంగారసంకీర్తనములను, పెదతిరుమలాచార్యుల శ్రీవేంకటేశ్వరవచనములను బ్రకటించి యున్నారు.

శ్రీవేంకటేశ్వర వచనములను గ్రంథమునకు శాస్త్రిగారు వ్రాసిన విపులముగు పీఠికయందు వచనరచనము, తద్బేదములను గూర్చి సాదాపారణముగను, సవిమర్శముగనువివరింపబడినది. మఱియు తాల్లపాకవారు రచించిన గ్రంథములు, వారి పంశక్రమము దెలుపఁ బడినవి- శ్రీ వేంకటేశ్వరవచనములు శృంగారసంకీర్తనము లను నామాంతరము గల్గిన సింహాగిరివచనముల బోలియున్నవని శ్రీ శాస్త్రిగారు వ్రాసియున్నారు. ఈవచనములు సులభమగు తెలివి పెక్కు వేదాంతవిషయముల బోధింపుచు భక్తిప్రధానములై యల రారుడున్నవి. భావస్ఫురణము, అర్థగాంభీర్యముగలిగి తేటతెలుంగున మాధుర్యముగ రచింపఁబడిన యీగ్రంథము ఆంధ్రభాష యందుత్రమ వచనరచన దుస్సాధ్యముకాదని ఘోషింపుచున్నది. సహృదయు లందలి మాధుర్యమును గొలి యానందింతురుగాక నెల రు 1-8-0

(6) శ్రీ వేంకటేశ్వర లఘుకృతులు. ఇదియు శ్రీ శాస్త్రిగారి చే బరిష్కరింపఁబడిన గ్రంథము. ఇందు కొన్ని కృతు లసమగ్రము. కొన్నిటికి కర్తలపేర్లును తెలియుటలేదు. అయినవేమి యముద్రితములు. తచనానైపుణ్యముగలిగి సహృదయానందరంజకము లనవగును.

తరిగొంక వెంకటాంబ రచించిన శ్రీ రమాపరిణయమును ద్వీపదయు
తుదిని శేర్పల్లికివది. ఇందీ యుగములు ౨ గలవు. వెల రు 1-8-0.
పై గ్రంథములు వలయువారు శ్రీవేంకటేశ్వర ప్రాచ్యపరిశోధ
నాలయ ముఖ్యాధికారులకు వ్రాయవలెను.

7. తోక చుక్క — ఆంధ్ర తాత్పర్యంబు వేంకట సూర్యరామారావు.
వెల 0-6-0 లు.

ఇది ఖగోళశాస్త్ర విషయకమగు చిన్న గ్రంథము. ఇందు
గ్రంథకర్తలు తోకచుక్కలవ్యవహారము, దానికి సూర్యోటుంబము
వకు గల సంబంధము, ప్రాచీన ఖగోళశాస్త్రజ్ఞులు గుర్తించిన ధూమ
కేతువులు, వానివృత్తాంతము, పునరావర్తనము మొదలగు విషయము
లన్నియో సంక్రమముగ విమర్శించియున్నారు. సులభమగు వ్యావ
హారికభాష స్వీకృతము రచింపబడినది. అవశ్యమైన తావులన్ని
పదముల కాంగ్లపదములును సులభగ్రాహ్యతకొరకు దెలుపబడినవి.
గ్రంథకర్త లిట్టి చిన్న గ్రంథమునే గాక ఖగోళశాస్త్రమునుగూర్చి
విపులముగ కథామామల నుండునటుల గ్రంథముల రచింపవలసి
యున్నది. ఆంగ్లమున సర్-రాబర్టు బాల్ అను ఖగోళశాస్త్రజ్ఞుడు
The story of the Heavens ఖగోళ వృత్తాంత కథయును
గ్రంథమును కేవలము శాస్త్రజ్ఞులకే గాక సామాన్యులకుగూడ సులభ
ముగ దెలియుటకై రచించియున్నాడు. దాని వాదర్యముగ గొని
యిటీవల పరిశోధనాఫలితముల గూడ జేర్చి హృద్య మగురీతినికాకళాలా
విద్యార్థుల యుపయోగార్థము మన దేశీయ భాషలయందు గ్రంథములు
రచింపబడవలసియున్నవి. ఇట్టి గ్రంథముల వలయుచోటల ఫాటో
చిత్రములను గూడ శేర్పల్లివలసియుండును. ధూమకేతువునుగూర్చి
యాద్రమును దెలుపవలసిన ముఖ్యవిషయముల వివరించిన గ్రంథకర్త
ప్రయత్న మొనరియు బ్రగోసనియును.

ఛందోదర్శనమీక్ష.

(అనువృత్తము)

విద్యాన్-రావూరి దొరసామిశర్మకవి.

ఛందోదర్శనంబుపైఁ దరువాతి కవుల సవరణలు.

అనంతని ఛందమండలి లక్షణములందుఁ గొఱచడినవానిని దోషములని తోచినవానిని దరువాతి లాక్షణికలు కొంతకంటకు సవరియొగపర్చిదగ్గరముగాఁ బూరించియు సంస్కరించియు నున్నారు. వానం గొన్నింటి నీక్రిందఁ దెల్పెదను.

(1) త్రికారప్రాసము-

సంఖ్యఁ బలుకు త్రికారంబుఁ జనుఁ దకార

సదృశమై త్రికారప్రాస సంజ్ఞ గలిగి

అత్రివిక్రముఁ దథయప్రదాతయవఁగ

వాక్త్రీపథసోజ్జ్వలులు విష్ణుభక్తుఁడగు. (1-45)

అని వ్యాసినాడనంతుడు. కస్తూరిరంగకవి రంగరాట్టండమున 'సంధిబల్కు-త్రికారం'బను పాఠమిచ్చియున్నాడు, గాని యది సరిగాదు. ఇది సంఖ్యార్థక త్రికారంబుగాన రంగకవి పాఠమున కర్థము పొసఁగకున్నది. అనంతనే యనుసరించిన చిత్రకవి పెద్దన లక్షణపారసంగ్రహమున "ఓత్రిలోకస్తుత నీతిజ్ఞయను సంఖ్యఁ బలుకుఁ ద్రికార ముద్రాస సంజ్ఞ"యని రచించెను. అత్రివిక్రముడను శబ్దమున కర్థము నరికడలేదు. అత్రివిక్రముఁ దనియుండును. అత్రటి వర్ణమును సంఖ్యార్థకత్రికారప్రాసంబును సంఘటితములగును సంధిఁ బలుకు నవపాఠము రంగరాట్టండమున గోచరించుచున్నది గాని లక్ష్యమున 'అత్రివిక్రముఁడను సత్పాఠమే వెలయుచున్నది. 'వాక్ + త్రి + క' అను రెండవ యుధాహరణములో పైతము సంఖ్యార్థక త్రికారమేయున్నది.

అప్పుకవిసంఖ్యార్థక త్రికారమునకే చెల్లునను నీప్రాసలక్షణము తక్కు-
గల ప్రయోగములకు సరిపడదుచే దనగ్రంథమున నీపద్యమును కేర్పు
కోలేదుగాఁబోలు!

(2) బిందుప్రాసము- పొల్లు సకారము బిందువై ధకారము నూడిన
వృద్ధే యీప్రాసమునకుఁ బ్రయోగసిద్ధి యనంతుఁడు ప్రసాదిం
చుట సరిగాదని “బిందువై పొల్లనాఁడెందు సంధులను గనందగు
ప్రాసంబు బిందువగుచు (లక్షణ-1-65) నని సామాన్యముగా నన్ని
హల్లులకుంజెల్లు నర్థమొసంగునట్లు చిత్రకవి పెద్దన నవరించియు
న్నాఁడు. ముద్దరాజు రామన, కూచిమంచి తిమ్మనలు పరుషసరళ
పరకంబగు ద్రుతంబునకు బిందుత్వముగనను లక్షణమురచించి
లక్ష్యంబు లుదాహరించిరేకాని యనంతుని ధకారమౌత్రీలక్షణ
మును విమర్శింపరైరి. రంగయోగవి యనంతుని లక్షణమును
బేర్కొని, బిందుపూర్వకంబులగు ధకారేతర హల్లులకును బ్రయో
గంబులునూపి లక్షణము వ్రాసెను.

(3) అర్థబిందుప్రాసము-పటలకుమౌత్రీమేయనంతుఁడుచెప్పినాఁడనియు,
పరుషసరళంబులన్నింటికి ప్రాసము ప్రయోగములందుఁ గానఁ
బడుచున్నదనియు, నప్పుకవియు నట్లే చెప్పినాఁడనియు ముందే
తెలుపఁబడెను. చిత్రకవి పెద్దన ‘అఱసున్న గలపక యరయ
నిచ్చిందువై, కేలినచోటను దెలియ వినుఁడు, దాఁటెఁగేసరిసుతుఁ
డేటిగుంపులతేనిఁ జాఁపుగా లంఘించియేపుమీఱ, నన నర్థబిందువై
యమరు ప్రాసంబగు’ (1-65.)

అని వ్రాసెను. పటలకుమౌత్రీమేయని సూత్రింపలేదుగాని
యదాహరణము లనంతుని ననుకరించి పటలకే యిచ్చెను. ఇందు
ముఱొక యంశము- ‘మాటలేటికి మేటితాఁబేటికనఁగ’నను ననంతుని
పద్యమునఁ దాఁబేటిశబ్దమున ‘టి’ యుపవిభక్తిగాన నయ్యది సార్థ

బిందుకముగాదని ముందు వక్కనింపబడివదిగదా. సార్థబిందుకమని వాదించినచోఁ జెద్దనపద్యమునందలి 'వాఁటెఁగోసరి సుతుఁడేటిగుంపుల' ననుదళములోని 'ఏటి' (ఏఱు + టి) శబ్దమాపవిధ క్రికాంతము గాన సార్థ బిందుకమై 'వాఁటె, ఏటి' అను రెండుచోట్ల వర్ధబిందువులుండి యుదాహరణము వ్యర్థంబగు. పెద్దన ప్రయోగమే యాపవిధ క్రిక టి వర్ణంబు సార్థబిందుకము గాదని చాటుచున్నది.

కవిజనవంశవనీకర్త రామన 'అర్థబిందువు నిర్బిందువగు పదంబు, ప్రాసముల దీర్ఘములమీఁదఁ బలుకఁజెల్లు, మూఁడు మూర్తులు నేకమై కూడెననఁ, సోఁసుమూఁడలనణఁచె నిత్యోక్తుఁడనఁ' అనుపద్యమును, దానికింద 'అనంతుఁడు చెప్పివరీతిటపలకు మాత్రమే కాదు అన్నింటికీఁ జెప్పవచ్చును' (ప్రథమతరంగము) అనువచనము వ్రాసి విరాటపర్యమలోని 'లోకము వంచింపందగు చీడటిరేయొకవె' నను ప్రయోగమిచ్చియున్నాఁడు. సర్వలక్షణసారసంగ్రహకర్త తిమ్మన రామనవలెనే యనంతని లక్షణము సరికాదని చెప్పి పై రామననే యాకిందిరీతి ఖండించియున్నాఁడు.

అర్థబిందువు నిర్బిందువగు పదముల

ప్రాసములు దీర్ఘముల మీఁదఁబలుకఁ జెల్లు

ననుచుఁ దగముద్దరాఁ రామన వచించె

ప్రాప్యములమీఁద నటువలె నలరురుద్య. (2-19)

తిమ్మకవి రామననే ఖండించినాఁడుగాని 'నిదువులు నరసున్నలు లమ కెడమనుగల కచటతపల కిఁ బ్రాసములై దొడరును నిర్బిందువులొక్కడ'నని రామన మతమునే చెప్పిన యచ్చుకవి లక్షణంబుగూడ దానిచే నపాస్తమగుచున్నది. ఇట్లే యీనందగృహమున లాక్షణికులు భిన్న భిన్నంబులుగా లక్షణములు రచించిరి.

(4) సంయుత ప్రాసము- (అనంతచ్ఛందము)

గీ. పాడు నూరు ప్రోలు బహువచనంబులై

పరఁగుచుండు నూదిపలుకునపుడు

తల్పికలుకనపుడు దీపించు సంయుత

ప్రాసమిగు దెఱఁగులఁ బద్మనాథ. (1-55)

గీ. పాల్లు మనుజులెక్క నూళ్లుగాఁ దొడఁగె న

యూళ్లు మిగుల బలసఁ బోళ్లుగాఁగ

తాగ్యవంతుఁడేలు పాల్లును నూళ్లును

పోళ్లునయ్యెఱ్ఱాలె కూర్చివటను. (1-56)

గీ. తెలుఁగునందు లేడు లలిల్గిందినుడి గుర్రచ్చ

గుర్రమైవాఁగ రేఫకొమ్ము గాని

ప్రాసమైతి చొరదు దా సంయుతప్రాస

మగునురేఫయతము ననుసరించి. (1-57)

క. ఈకిందటి రేఫలు పను

మై తాఁగిండుఁ జేరి ప్రాసమగు సంయుక్తం

తాఁకూర నక్కభయమున

వాక్కువ్వదె గజము భక్తవత్సలుననఁగన్. (1-58)

ఇందుఁ దొలి రెండు పద్యము లొక విషయమును, మరిరెండు

పద్యములు మఱొకవిషయమును తెప్పరున్నవి. (1, 2 ప) పాడు, ఊరు,

పోలు శబ్దముల బహువచనములు పాల్లు, ఊల్లు, పోల్లు. ఇవి సంయు

క్తములు. వీనికిఁ బరస్పర ప్రాసమైతి రెండవపద్యమునఁ జూపఁబడి

నది, పరియే. నాల్గుపాదములందుఁ బ్రాసమున హల్లు లేక రీతినుండవ

లయు; సంయుక్తమైన మొకటనున్నఁ దక్కిన చరణంబులందు నాసం

యుక్తమే యుండవలయు, ననునవి ప్రాససామాన్య లక్షణములు. పై

రెండవ లక్ష్యపద్యము ప్రాససామాన్య లక్షణమందే గతార్థమగును

గాన దీనిని ముఱలనేల చెప్పువలయునను సంశయ ముప్పతిలైదుఁ గాని లక్షణంబును బరికించినచో 'ఊఁదిపలుకునపుడు తేల్చి పలుకునపుడు దీపించు సంయుతప్రాస'మను దశమున కర్థము వేఱుగానున్నది. అసంతుని లక్ష్యంబున నూఁదుతేలు పలుకు సంయుతముల ప్రాసమైతిగాన రాదు. అందుఁ గలవన్నియు నూఁదిపలుకుఁబడునవియే. ఇవిషయము చిత్రికవి పెద్దన లక్షణపాఠసంగ్రహములోని యాకింది వాదములచే నిస్సంశయముగా స్పష్టమగుచున్నది.

“పాడునూరునుబోలుఁ బాల్లు నూల్లుఁ
బోల్లును మొగులు మొగుల్లును నివిమొదల
బహువచనములైన పట్ల నూఁది
పలికినప్పుడు తేలఁబలికిన సంయుత
ప్రాసంబుద్వివిధమై పరఁగుఁ గృతుల.”

ప్రాసమొగులు శబ్దముల బహుత్వములు ప్రోల్లు మొగులు. ఇందు మొదటిది దీర్ఘపూర్వక సంయుతము; రెండవది హ్రస్వపూర్వక సంయుతము. ఇవియే యూఁదితేల్చి పలుకుఁ బడునవి. వీరికిఁ బ్రాసమైతి ఘటిల్లుననుట సంయుతప్రాసము.

అసంతామాత్యుని సఁపూర్ణముగా ననుసరించినవాఁడు పెద్దన. ఇయ్యంశముఁ జూపుటకిది స్థలముగాదు గాన నారచించెడు లక్షణ పాఠసంగ్రహ విమర్శనమునఁ జూపెదను. అసంతుఁడైచ్చిన పాడు-ఊరు ప్రోలు శబ్దములట్లే గ్రహించి పెద్దన తేల్చిపలుకు నుదాహరణము లేమిచే మొగులు శబ్దంబొసంగి కొఱవడిన దోసంబును భవరించినాఁడు. అసంతుఁడు ప్రాససామాన్యలక్షణనిర్దేశంబున “కక్షిగమునఁ దన నధోక్షజాడన సంయుతాక్షరాది చెల్లు ననమగురువు” (1-32) అను పద్యమును రచించియున్నాఁడు. ఇందే సంయుతప్రాసంబులోని యభిప్రాయంబు చెప్పఁబడియున్నది. ఇట్లుండఁ బునరుక్తిగా నేల యసం

తుండు సంయుత ప్రాసంబు వక్కఁగించెనో శోచనీయము. ఏతాద్వశం
బగు నసంగత మార్గంబును దిలకించియే పెద్దన 'జడ్డయు జడ్డయునమ
ముఁజేసి ప్రాసముంచుట నమప్రాస నామంబగు'నని సామాన్యలక్ష
ణంబు దెల్పి దానిక్రింద నీవిశేషలక్షణమును (సంయుతప్రాసము)
జెప్పినాడు. అనంతని మార్గమును దర్శాశిలాక్షణికు లెవ్వరు ద్రో
శిలేదు. (3,4 ప) తెలుఁగులందు నట్లువసుడిలేదు, క్కారవడిగలదు.
క్కారవడితోఁ జేరిన హల్లుట్టి సంయుతాక్షరముతోనే ప్రాసమైతి
నొందునుగాని నట్లువసుడితోఁ జేరిన హల్లునకుఁ దనైతి చెల్లదని
దీనిభావము. 'వాక్రుద్దు, ఆకృష్ట' యనుశబ్దములొ వినికి శేకరితిగాఁ
దోచును. వినికిఁ బ్రాసమైతి నిర్ధమని యనంతని యభిప్రాయమై
యున్నది. తెలుఁగుపదములొని రేఫసంయుతాక్షరము సంస్కృతపద
ములొని యట్టి రేఫసంయుతముతోడను, రేఫసంయోగమాదియందుఁ
గల శబ్దములు రేఫసంయోగము మధ్యఁగల సంస్కృతాంధ్ర శబ్దము
లతోడను ప్రాసమైతినందునని న్నాటకపద్యములొగల 'ఉక్రింది...
నమమై క్రాలుదు... ఆక్కార... వాక్రువ్వ' అను నుదాహరణములు
దెలియఁజేయుచున్నవి. జడ్డకు జడ్డసమముగా నుంచవలయునను వాక్య
ముచేతనే యివి గతార్థములగునని పెద్దన సంయుతప్రాసముక్రిందఁ
జర్పింపఁడయ్యె. మఱి తరువాతివ్ర లేరుం దీనిందలపెట్టరైరి. అప్పుకవి
ప్రాసభేదముల సంఖ్యఁ బెంచుకలంపుకల వాడుగాన ననంతని పద్య
ములనుకరించి యిట్లు వ్రాసికొనెను.

గీ. సుడులు తెలుఁగులందుఁ బొడమవైవడి

క్కాలు కొమ్ము క్కారవడులు గాన

రేఫయుత సమాఖ్యగృతులఁ బ్రాసములగు

సారిదిఁ దమకుఁదాము నుడులఁజాసి.

(అప్ప ౩-౩౩౩)

క. ఈకార పలుకునకు సమ

మై కాలుచుఁ దేలి ప్రాసమగుఁ జనతనకే

శ్రీ కొమ్ముడి సాందర్యము

వాక్యస్వందరమె యురగవరునకు నైతన్ (అప్ప 8-824)

అనంతునిపద్యము లట్లే యనుకరించుచు నప్పుకవి సంయుత
ప్రాసమనక రేఫయుత ప్రాసమన్నాడు. ఉదాహరణ మనంతుని
పద్యముం బోలిపడే.

(5) ప్రాదియతులు-

క. ధరనుపసర్గలు ప్రాప్తవ

దురపాధిప్రతి సురిన్ముడుప పర్యధిసమ్

నిరితి పరాజ పులిరువడి,

పరాజపులుచొంపు తెలుగుబాసను నెందున్. (అనంత 1-93)

ఇందుఁ దెలుగుబాసయనగా దత్తమమనియే గ్రహింప
వలయును. ఆచ్ఛాంధ్రముఁ బ్రాప్త్యపసర్గలు లేవుగదా! తత్తమ
భాషయందు 'పరా, అజ్, అసి అను నుపసర్గత్రయము లేదని
యనంతఁడుచెప్పి 'అపి'తెనుఁగున లేదుగాని 'పరాజులు' గలవు.
భీమన యుపసర్గవింశతికి వల్లుభయము చెల్లునని వ్రాసినేకాని పరాజ
పిపిషేధము వచింపడయ్యె. సులక్షణసారమందును, కూచిమంచి
తిమ్మన సర్వలక్షణసారమందును భీమన చెప్పినంతయే కలదు. ముద్రిత
కవిజనసంజీవనియం దుపసర్గల కుభయయతి చెల్లునని మాత్రమున్నది.
చిత్రికవిపెదన యనంతుని మతిమువాడుగానఁ బరాజపిపిషేధము
వచించె. కడకప్పుకవియు నుపసర్గవింశతి పారాయణశ్లోకము రచించి
'ఆంధ్రమునకుఁజేరని పరాజపులు మూడుగాక' యని యనంత
మాత్యుని లక్షణమునే యాధారముగాఁ గొనిచెప్పెను. అనంతునకుఁ

బూర్వోదయ విన్నకోటపెద్దన 'అప్యక్' అను నిరూపణ ముద్రసిద్ధమని రెంటినిచూత్రము నిషేధించె.

పరాక్రమ పరాయణాది శబ్దంబులందు 'పరా' యున్నదిగదా? విన్నకోటపెద్దన యిచ్చిన యాకించిపద్యములో 'పరా'యనుట కుదాహరణములుగలవు.

రిపుల విశసించుచోటఁ బరేతనాథుఁ

దుర్వి రక్షించుచోటఁ బరోధభుజుడు

(కావ్యా-చూడామణి-7-ఉల్లా-49-ప)

రంగరాట్పుంధమునఁ గన్తూరిరంగకవి ప్పామ లిర్వదిటికిఁ బ్రయోగము లొసంగియున్నాఁడు. ఆరెనిమితమున నేదియు నిషేధము గాదు. పరాజపులకు (పరా) పరాయణ పరాక్రమమాలు (అక్) అలాపము, (అపి) అప్యయము లక్ష్యమాలుగా రంగకవి యొసంగియున్నాడు ఇందు మొదటిది నిర్వివాదంబు. మూడవదానికిచ్చిన యుదాహరణములు:-

“శయధృతి ఫణిపలయ భవా

ప్యయ విహిత విశుద్ధసంవిదాత్మక”

“జయ విజయ వినుత జన్యా

ప్యయ దూరానంద రూప భాసుర”

మొదటిదియున 'అప్యయ' యనియే కలదు. రంగకవి 'అపి'కి లక్ష్యములుగాఁ బైకద్యము లొసంగియుండుటచే 'అప్యయ' అనియే యుండఁజనును. అప్యయ మనుపదము తెనుఁగు నిఘంటువులందును గొన్ని సంస్కృతకోశములందును గానరాదు. దీనిప్రయోగ మాంధ్రమందప్రసిద్ధమే. అప్టేరిఘంటువందు అప్యయము (అపి + అయము), అప్యయనము (అపి + అయనము), అపీతి (అపి + ఇతి) మున్నగు శబ్దములుగలవు. పరియయవి వీనికర్థము. వీనికిఁ బ్రయోగములు:-

స్వావ్యయాత్ - బ్రహ్మసూత్రము 1 అధ్యాయము 10 శ్లోకము;
అపీతౌతద్యత్ప్రసంగా దనమంజనమ్ - బ్రహ్మ - 2-1-4;
స్వోహ్యాపీతోభవతి - ఛందోగ్యోపనిషత్తు.

రంగకవి యదహరించిన పద్యవ్యయము వరుసగా పెద్దన పారిక
కథానుధారణ, నాచనసోమన హరి(రి) విలాసప్రతులలో గలవని
యందు హ్రీయఃబడియై ఏతద్ద్రావణములు నామమాత్రావరిష్టములు.
ఏది యెట్లున్నను బూర్వలాక్షణికులు చెప్పని యాయాగ్యయప్రయోగ
మును బ్రత్యక్షించిన రంగకవి పరిశీలన ప్రకంసింపఁ దగ్గనది. ఇతఁ యెంతవ
దానికిడిన యుదాహరణములు పరికి తము.

“కాలికడియాన యతి మధు

రాలాపములనియె నాదరణమున విసంగన్ ...”

(అల్లసాని పెద్దన పారికథాసారము.)

“మానితిలక సజ్జన సం

తాన మహీరుహ! భవత్సహారాలాపము...”

(నాచన సోమన హరి(రి) విలాసము.)

ప్రాదియతి యథయతిభవము. ఉభయయతి యనఁగా
స్వరవ్యంజనముల రెంటికి యతిపైత్రినుంచుట. ‘ఉపనర్గములల తలల
స్వరములకికిన వాని కవ్వలను నలుచు నచ్చటుక హల్లయునఁ బ్రాది
యతి యనంగ’ వని యప్పగీయములో గలదు. ఉదా- ప్రాప్తి
(ప్ర+ఆప్తి.)

అబ్బయోని రతోగుణప్రాప్తిఁ దనరు

పద్యనాథుడు సాత్వికశ్రాప్తిఁ దనరు. (అప్పకవి)

పై అలాపకర్తవ్యములో అబ్బ పై స్వరమురాతము. ఈ అతి మధుర
సుభాశ్చయములకుఁ బరముగా వచ్చియున్నది. పై రంగకవి పద్యములం
దు. ఇది ‘భాను నవాప్రథా సిన్ధుకథాధిపు’ డను కవి యింతవరకు
జే కాని ప్రాదియతి కావాలదు. అబ్బయతిఁ దగినప్రయోగములు

లభింపమిం తెలియే చక్కఁగాఁ బరిశీలించి విన్నకోట పెద్దన యారెంటిని నిషేధించె అపికిని బ్రయోగము మావలడియె. ఇతఁ అష్టానకుఁ బ్రాదియతి విధానమునుగూర్చి యాలోచింపవలయు. స్వరవ్యంజనములు రెండు తటస్థి చుటకు సుపసర్గలు హలంతములుగానో (పమ్, దుర్ - మొ.) హలుపగంబులుగానో (అపి, అభి, అధి - మొ) యుండవలయు. అతఁ విషయము వేతై యున్నది. చూపునకు హలంతముగా నున్నను సమాసంబున చిత్రము లుష్ట బగును. కావున సంహిత యందు వ్యంజనమురాదు. అందుచే నుభయ యతివిధానము దీక్షింబానగదు. ఇట్టి రీతిచేత అతఁ నిషేధము నమోచిన మగును.

(6) భిన్నయతి—

క. అందిత తిలకము శౌరీ ధ

రించె ననఁగ జగదమధ్యరేఫ విరళియా

నందిత తిలకము హరిధరి

యించె ననఁగ భిన్నవిరతి నిత్యమునచ్చున్. (అనంతండు.)

‘ధరియించె, ధరించె’ అను శబ్దములందు భిన్నాభిన్నరూపములతో నిత్యముండను. అభిన్నముగా నున్నకట్టున హల్లునకు యతి మైత్రి; అది భిన్నయతిగదు. భిన్నముగా నున్నపు డచ్చునకు మైత్రి; ఇది భిన్నయతి. భీమన విష్ణుకోట పెద్దన లీయతిని బేర్కొన్నట్లు లేదు. ఉపాధ్యక్షాః చ్చందోగ్రంథములలో ననంతండు తొలుత నీయతిని మొదలుపెట్టెనట యెన్ననగలచున్నది. అప్పకవి యనంతంని భిన్నయతిని గ్రహించి ‘ధరించెననఁగ జగదమధ్యరేఫవిరతి’ యనుదళమునకుఁ బెటయతి (అభిన్నయతి) యని నామకరణము గావించె తక్కిన లాక్షణికు లిది యనవసరమని కాఁజోలు మానివేసిరి.

కస్తూరి రంగశవి యనంతంని పై పద్యమును దన ఛందమున వ్రాసికొని “ధరించె, ధరియించె... అను నీ మొదలయిన శబ్దములున్న మధ్యాక్షర విరళములగును గనుక అచ్చుకు హల్లుకు యతి యెల్ల ననుట” అని వివరించి యాశ్రింది స్వీయలక్ష్య మొసంగినాఁడు.

క. "అనంద రంగవృషతి య

హీన ధరాధారమున్ భరించుటచే ని

మాన్యవకతినిన్ సారె క

హీనప్రమాఖిలానర న్నుతించుదుప్రేమన్.

ఇందు భరించు నుతించుటకు స్వరము విరుగకున్నను హలైతి త్రి పాటించబడినది. రంగకవి మతము పెరియే శాని, యనంతుని వద్య మునకును వన మతమే యర్థముగా నిర్వచించుట యెట్లు తెలియ కున్నది.

ప్రస్తుతము ముదితమై ప్రచారములోనున్న సులక్షణసారమం దు భిన్నాభిన్నయతులు రెండు ప్రత్యేకములుగాఁ గలవు. అందు ము ద్రాప్రమాదములు పెక్కులున్నవి; వానిని జర్పించుట యిందుఁ బ్రస క్తము గాదు. మనకుఁ గావలసిన భాగముమాత్రము స్వీకరించి చర్చిం చుకొందము.

(భిన్నయతి) —

క. అంచితతిలకము శౌరిధ

రించెనన్ బగణ మధ్య రేఫ విరతియై

యంచిత తిలకము శౌరి ధ

రించెనన్ భిన్న వడికి నెత్వమునచ్చన్.

(అభిన్నయతి) —

క. ఇంచయును నచ్చుహల్లు ను

దంచితముగ సంధిగూడు వప్పుడభిన్నం

బెంచెన్ బాలుఁడు హరిఁ బలి

కించెనన్ రెండుఁ జెలు నెలమిం గృతులన్.

ఇందు భిన్నయతికిఁ గల యుదాహరణ మనంతుని వద్యమే. అం దు తరార్థమునఁ గొంత మార్పుగలదు. సులక్షణసారకర్త 'ధరిం చు' అను శబ్దములో నించుగాగము సంబంధియగు ఇకారమున్నది గాన వజ్రులు లుభయము యతిమైత్రి నొందునని చూపుచున్నట్లు దెలియవచ్చెను. భిన్నయతియందే యుభయము చెప్పబడియుండఁగా మఱల నభిన్నయతి శీర్షికకింద నట్లు 'నిలికించు' శబ్దమునకుభయ

యతి చెల్లు వనుటలో వర్ణమేమియనె శబ్దంబునను. ఆందులకు
సమాధానము వక్కానింకవ. భిన్నయతి నెలయతియను వసంతాపు
కవుల సరణి సులక్షణసార కర్మప్రాక్తంబగు భిన్నాభిన్నయతులు
సరిపడవు. ఇందు గాగమవ్యరయ విరుగు (భిన్నమగు) రూపముగల
'ధరించు' ఇత్యాదులను వజ్రలు బుధయము యతి మితివందుట భిన్న
యతి యనియు, వజ్రించుకు విరుగని (భిన్నముగాని) శబ్దములలో
పైతి మాధయమునకు యతింగూర్చుట యభిన్నయతి యనియు సుల
క్షణసార రచయితృతాత్పర్యమై యుండును. అట్టి మరకమే యతని
గ్రంథమున వెలయుచున్నది. కాని యుండలి పక్కములు దోష భూయ
క్షంబులు. వానిని వ్రవరించి వివరింపక గడంగినఁ జెప్పగ్రంథంబగు.
ఈ భిన్నా భిన్నయతి విమర్శ నానాసిన సులక్షణసారవిమర్శనమున
విస్తారంబుగాఁ బరిపంపబడి యున్నది. మహాకవి ప్రయోగపరిశీలనము
చే సులక్షణసార రంగరాట్మ్యదగ్గర లసంతాదులంబలెఁగాక యిందు
గాగమ సంయుత భాతువుల కభయయతి ననుభవించిరని తలంప
వలయు ఏ నా యెఱిగినంతలో మహాకవి ప్రయోగములు పెక్కు
లు గలవు గ్రంథవిస్తరభీతిచేఁ గొన్నిటిం జూపెన. ఏరలు దైవశక్తిఁ
బ్రథవించిన వారనుచును సందియంబి రమణయతాంతి మనది పంగఁ
బాలు... (భారత- ఆది - 5)

ఏనుడియ్యమున పటించిన (వృసింహ పురా - 1)
పాటించి ధరించి పొందు ఘటియించి (భాస్కర- యుద్ధకాండ)
ఇరవు గదాధారగ వి భుజించుట యొప్పున - (పద్మపురా - 2)
ఏనుడు పాతుకలకుట గడింపంగ (భాగవత- తతమః ఉత్తర)
మొచ్చి ముడించిన రిల్లల హస్తాగ్రములను తొలగి విడుదలచెడి యెంత
రించక సరిగ్గరియూ మహీతల మెల్లన్
వించక దీనులదయఁబోయె ధిక్రతిమఁ బడయఁబోయె బుద్ధిగఁ దాగ
సింపక ప్రకాశ్యతికలుగున సనాథా (దశకుమారచరిత)

ఎట్టిది నిశ్చయముగ నడచిండు టుకత్త (పంచతంత్ర-సంధి)
 ఇచ్చును వచ్చినట్లుల చరించును వారలు (ఉద్భటారాధ్యక్షుడు)
 తంకకవి యువాహరించినది—

భరించెద గోవర్ధనాద్రి యెలచే (అధ్యక్ష-చృందము) నెడలంత
 ఇచ్చ నొకొకయెరియుఁ జలింపక (రాజశేఖర-చరిత్ర) యెడల
 చలింపక యనిల్లోనఁ దగియె నెవ్వఁడు (పారిక ఘోషాథము)

(7) యుక్తవికల్పయితే—
 నలి జకారహల్లితరామనాసికాభ్యుపేది యుక్తా వ్రాసెద
 గదిసి తర్పించునుగా వికల్పవిరతి యెడలరయఁజనింప
 గలుగుచుజగ్రవల్ల వసుద్ధ్యుక్తుఁడనంగఁజరకఁజగ్రవ
 యమలనేత్రురడునకలదిజ్యహితుఁడనంగ (అనంత) యెడల
 తియి దనలిగకారహల్లితు సాకము సాధువు. ఇచ్చినమే నులయిగా
 పారయంగరాట్ఛిందములఁగలదుఁకకారమునకు (దిక్) ననునానకము
 విరమగువారే (యహిత) యెడలయితామనాసికము (విక్) వికల్పయితగా
 నాదేశముగను (దిగ్రహిత, దిజ్యహిత) దిజ్యహిత యనునాపదున
 జకారమకారములజేనిక కారమునక కారక చలనరసవర్గాదిరము
 లన్నింటికిఁ జెల్లును. అనఁ తుదివిక్త కారమును మాత్రమే పేర్కొ
 నుట యర్థని పరిశీలనలోపము. ఈవికల్పయితమూర్తమే యాంతుని
 వికల్పప్రాసమునకుఁ జన్వయించుచున్నది చూడఁడు.

గీ. సానునాసికతా విగ్రహాల్లులకఁ దృ
 తీయములు వికల్పప్రాసమై యెలర్చు
 ప్రాజ్ఞగంబుచే రవిదోచె నగ్నిహితః
 బ్రాజ్ఞుభూడె నులించె నీవాగ్నియనఁగ (1-50)
 ఇందు వికల్పసూత్రవ్యాజమున ప్రాజ్ఞగ అగ్నిశేఖరులకుఁ
 బ్రాసము సంఘటితమై యున్నది.

అనంతామాత్యుడు వికల్పప్రాసమునఁ జెని వారచించినట్లే వర్గపాల్లులకు నన్నిటికిఁ జేక్కనియొ గాని యుక్తవికల్పయతియందొక- కకారమే గ్రహించె. ఇది యతని యవిచారమూలకమని తలంచెద.

చిత్రకవి పెద్దన యిట్లు వ్రాసెను.

గీ. సంధులను రెండు రూపముల్ జరగు వర్ణ

మున వికల్పాక్షరయతులు దనరుఁ గృతులు

దలఁపు రాముపై నిడిన నన్మతివి యగు

భంజితాసురసముదాయ యాంజనేయ (లక్షణ)

పెద్దన కకారమని నిర్దేశింపక వ్రాసెను. ఇందు మఱొక విశేషమున్నది. అనంతకుడు జగ్గ్ధికాదిశబ్దముల సంహితతో హకారము లో పించుటచే నట్టివానికి హకారముండె, నాదేశ వ్యంజనముండె యతి ఘటనామోగ్యం జగునని వికల్పయతి పేరిడుటచే 'నలిఁ గకారపాల్లు' ను దానిని యుక్తవికల్పయతి యనవలసినచ్చు. పెద్దన రెండు వేర్వేరు గాఁ జెప్పక వికల్పయుక్తవికల్పములు రెండు గ్రాహ్యమగు భంగి 'సంధులను రెండురూపము' లను పద్యము రచించె.

అప్పుకవి యనంతకుని వికల్పయతికిఁ సంత్యోగ్యపంథియతి నా జించిడి యుక్తవికల్పమును వికల్పవిరమణమని జేక్కొన్నాఁడు. వికల్ప విరమణమున 'యరోనునాసి కేనునాసికోవా' యను పాణినిమాత్రంబు ను వ్రాసి 'సంధులతుకునపుడు రెండువిధముల రూపంబులుండెనేని రెండు చెల్లు' నన్నాఁడు.

అప్పుకవికిఁ దరువాతివాడగు కూదిమంచి తిమ్మకవి యనంతుని యుక్తవికల్పయతి మార్గమే మూలముగాఁ గొని యింకను వికల్ప ప్రాసములోని కకార పరకనకార సంధ్యుదాహరణమును (ప్రాప్తి గము) గ్రహించి, కకారమునకు 'నములు' పరంబులగుచోట్ల సంహిత యందు వికల్పయతి యగునని యిట్లు రచించెను.

గీ. పరిఃకారహల్లు సమలతోఁ బొడలి ది

జక్రగము దిగ్నగంబు నాఁగ వా జక్ర

సమలు వాగ్నసమలు నాఁగ గల్పముల వి

కల్పయతులు రెంటఁ గలుగునభవ.

(సర్వలక్షణసార, 2-56)

(8) అభేదవిరతి- ప్రకట వకారవకార ద్వీమనుసకుం బను సభేదవిరతి యని యనఁతుండు పవలకుమా త్రిమే యోమైక్రి నడిపెను. ఈయ భేదయతి భీమన విన్నకోట పెద్దనలు చెప్పలేదు. చిత్రకవి పెద్దన 'పభబభవ' లకు యతిమైక్రి చెప్పినాడు.

గీ. పృథివి సుకవులు వపయో రభేదయనెడి

పలుకుచేఁ బభబభలవి వాక్యఁ గృతుల

విఠు లున్మును రవిగా యభేదయతులు...

'వపయోరభేద' యనియే ప్రసిద్ధమయ్యుం బెద్దన వపయోరభేదయని వేర్కొనె. రంగరాట్టండములోఁ బేర్కొనబడిన యాక్రింది నన్నయ భట్ట లక్షణసారమున వపయోరభేద యనియే కలదు.

క. వపయోరభేద యనియెను

నెవమునఁ బభబభలు వాక్య నిలిచినయెడలం

దుపమి పవచ్చుఁ గృతులం

దుపనిషదుచితార్థ సూక్తియొనరుటవలనకా.

ఈపద్యమే ప్రస్తుత ప్రచారములోనున్న సులక్షణసారములోఁ గలదు. గాని తొలిపాదము 'వపయోరభేద' యని యున్నది. అట్లున్నఁ బ్రాస భంగముగు ముద్దరాజు రామన 'యతుల వకారపవర్గ ద్వితీయాభేదం బు చెల్లు' నని యనఁతుని పకారమును పవర్గముగా మార్చెను. ప్రయోగ పరిశీలనంబుచేఁ దరువాతి వారందఱు పభబభవలు చెల్లు నని రచించినారు. "కృతుల పభబభలు వాక్య యతినిలుప సభేద విరతి" (సర్వలక్షణసార సంస్కృతము- తిమ్మకవి) యతింబ్రయము బెం చు రెలఁపుగలవాడగు నప్పకవి వలల కభేదవిరతియనియూ, పభబభ వలకు సభేదపర్గయతి యనియూ నామకరణము చేసెను. పూర్వలాక్షణి

కులలో సనంతుడే తరువాతిపాఠశాలకు యభివర్ధిని జూపుటయందు మార్గశర్మకుం దనవచ్చు. భారతాదులలో 'పవ'లకే 'కాక' 'వధబభవ' ల కన్నింటికీ బ్రహ్మగమయిష్వను బరిశీలింపక యనంతుడు 'పవ'లకే యభివర్ధిని చెప్పినది గ్రహించవలసి.

(10) ఇట్టి కరస్పరకృతములుంటును. గొంతవత్తు లాక్షిణికుల వరి
 వీలగునట్లు మనకు లెవ్వరిదిగాదు. గొంతవత్తు (10) - తిరుమల (10)

(2) తత్వశాస్త్ర వివర్ణనయగతాత్మకములు (అనంతము.)

సరయ సకచటతప లికుట యనుచిత మయ్యెను. (1-26)

క. మొనలను కలుజలు చుట్టడలు
చుట్టడలును భయశక్తిమలు తగడువనా
చుట్టడములుగా కలసివ మే

లోదవి చును స్వరములెల్ల సుత్సవకారుల్ (i-27)

ఇందు మొదటిపశ్యము సులక్షణానార రంగరాట్టంకములందు గ్రహిం
పఁబడి యున్నది. అందుఁ బూర్వార్థ మిందున్నట్లే యున్నదిగాని యు
త్తరార్థమునఁ గొంత మార్పుగలదు. 'అయ్యక్షరమౌ నరచఛజంబు
లు పరిహరణీయంబులు' అని యుండరిమార్పు.

పురాతనగిరి యద్రోవ్యకచటహ మాల్యకా నింద్యాక అను
పాదము నన్నయదింతామణిలోనిదిగా నప్పుకవి రచించి వివరించి
యన్నాయు అనంతుని వకారమున కిందు వకారమున్నది. ఉత్తమ
గండచ్చందమునః గల 'అకచటహ లనంగ నైదును బ్రకటంబుగ
ఋతుల గిడులంబు నొక్కింటక' అను పద్యము రంగరాట్టనమున
నుదాహరింపబడియున్నది. ఇందును బై క్లకమరమే వెలయుచున్నది.

పక్షాదులు, రసభేదములు- (నవభేదములు)-
పక్షాదుల బహుళములును యానంత్యమును ప్రథమ ద్వితీయ తృతీయము,
ద్వితీయతృతీయమున కుచిత్రభేదములును కలసి యున్నవి.

చందోదర్పణ నమీక్ష

(అనువృత్తము)

విద్యాన్ రాహురి దొరస్వామికర్మ కవి

ద్వితీయ పద్యమున కఖిల చఛడ దధళయశేషమునలు పద్యాది నుండరాదని యున్నది. ప్రథమ పద్యములోని యక్షరములు ద్వితీయ పద్యమునఁ బునరుక్తములుగా నున్నవి. అకచటతపణములు వాయు బీజములు; ఖఛరసలగ్ని బీజములు; జడద (హ) లు భూబీజములు; ధళలు జలబీజములు; శక్షలు గగనబీజములు.

మ! క్షీణిబీజంబులు సంపదల్ పొదలఁజొప్పించున్, బయోబీజముల్ సతతంబు బ్రమదంబొర్పు. శిఖిబీజంబుల్ మృతుంజేయు, మారుతబీజంబులు శోకవార్ధిజడఁగాఁద్రోయు, న్నభోబీజముల్ పతి సత్యంతరిదుఃఖేయు నెపుడుబద్యాది నొందించిన్.

అను భీమనచ్చండః పద్యము సాధారణముగాఁ గొని యరసివచో వాయుగ్ని గగనబీజములొలి శోకమృతి దాన్త్ర్యఫలంబు లొసంగుఁ గాన నవి కావ్యాది సగ్రాహ్యంబులు. భూజలబీజంబులు సంపదర్షత్రదంబులు గాన జడద (హ-అనంతుని ఛంపమునలేదు) ధళలు పద్యాది బ్రయోక్తవ్యంబులేయగు. ద్వితీయ పద్యమున వసంతుడుక ఖాద్యక్షరములు పవర్ణాస్పదంబులు గాకుండిన మేలొదవించునన్నాడు. ఉప వర్ణములన సమీపవర్ణములు. ఉపపర్ణాస్పదములనుట కర్థము సుజ్ఞేయ మేకాని యిందనంతుని యర్థమేమో దుర్జ్జయమై యున్నది. సంయమ

క్తక్షరము కాఁగూడదనియా? స్వరములెల్ల నుత్సవకారులని కడపటఁగలదు. అట్లులే లాక్షణికుడు చెప్పలేదు. అశ్విణియు లు వానిదీర్ఘములు క్రమముగా అనిలాసల భూజల గగనబీజములగును. అట్లుగుటచే ముందు చెప్పఁబడిన చొప్పున భూజల బీజంబులగు ఉషణియుబూలు మేలొదవించును. తగ్గి-నవి సుధప్రదంబులుగావు.

ఈపక్షముమాని వర్ణములకుఁ బ్రత్యేక ఫలములు చెప్పినవారి మతమునువరించినను స్వరములెల్ల నుత్సవకారులు కాఁబాలవు. ఏతత్వ మువలంబించినను నసంతాపమాత్యుని కచటకపాది వర్ణపద్యాది ప్రయోగనిషేధము పొంది పాసఁగకున్నది. వీరినన్నిటిని బర్పించిన వ్యాసము పెరుగుటంజేసియు, నయ్యవి యద్యత్సకాలంబున కనుప యు క్తంబులగుటం జేసియు, నట్టివాని నరయఁగోరువా రప్పకవీయాదు లతో ననిపోల్చి చూతురుగాక యని విన్నవించుచు విరమించు చున్నాను.

అక్షరముల శుభాశుభ నిర్ణయము తరువాత గణనంయోగ విషయముం దెల్పు పద్యమందును మతాంతరములు భాసిల్లుచున్నవి.

ఇదాదాకఁ గనఁబడిన వానియందు లాక్షణికుల పరస్పరమత భేదములు వ్యక్తములగుచున్నవి. వద్యలక్షణములందు నలంతిగణయతి భేదములు నక్కడక్కడఁ గలవు ఇట్లులుంటుండఁ గారణములు ఘనో లేఖకల ప్రమాదములును దాశవత్రలేఖన శైధిల్యాస్ఫుటకలు గావ చ్చును. ఉత్తరోత్తర లాక్షణికులు తత్సూర్య పూర్వగ్రంథములందలి యిట్టి ప్రమాదములఁ బరిశీలించి యున్నవానిని పరిపుచ్చి గణయత్యాదుల నియమించుచు వచ్చిరి. వ్యాకరణము నిట్టిపట్ల కేలోనమునదని వేతఁ చెప్పవక్కఱలేదు. ఆర్యాగీతుల లక్షణములం దసంతాప కవు లకు భేదముగలదు, గాని యుపాతుల లక్షణములు సంస్కృతవృత్త రత్నాకర లక్షణంబులకు సరిగా నున్నవిగావ నిందు విమర్శింపఁదలఁ చుకోలేదు. వృత్తనామములం దసంతాపనలకే కాక తదితరులకు భిన్నత గలిమికిఁ గారణమును బైని నావచించినదే యని యెఱుంగవలయు. వృత్తనామ భిన్నతకుఁ గొన్ని యుదాహరణములు (అనం) మధుమతి-(అప్ప) మదనవిలసితము, (అనం) రుక్మవతి-(అప్ప) రుక్మ పతి, (అనం) ప్రణవ-(అప్ప) పణవ, (అనం) తోడక-(అప్ప) దోడక (అనం) తోవక-(అప్ప) తోడక, (అనం) గీతాలంబన-(అప్ప) కలికాంత-కాంత (భీమన)

అనంతుని రచనలోని ఛందోవిశేషములు.

అనంతుడు భోజరాజీయము, ఛందోదర్పణము, రసాభరణమును కృతిత్రయము వరుసగా విరచించిన విద్యుత్కవి.

భోజరాజీయము ఛందోదర్పణమునఁ బేర్కొనబడి యందుటచే నది తొలుత వ్రాయఁబడెనని విదితమయ్యెడి. “శ్రీనిధిచక్రవర్తి... అనంతధీమణి లసత్మణి భోజచరిత్ర చెప్పి లక్ష్మీనరసింహుఁ గూర్చిన పుసిద్ధుడు వేడుకతో నొనర్చె ఛందోసుతి” (ఛందోదర్పణ-4౪-180)

అనంతరామాత్యుడు ఛందోదర్పణమున రచించిన లక్షణములు వానికిండి యుదాహరణములందే కాక తనగ్రంథములం దెల్లడలఁబ్రయోగించినాడు. ఉపాయ, ఉదార, ఉదాత్త, ఉదాహరణ, అనంత, అనేక, ప్రార్థ్య, జరార్దన, రసాయన, అంతరంగ, వృత్తాంత, రుద్రాక్ష, నిరంతర, నిరీక్షణ, సూచన, సంబోధనాంత శబ్దముల కుభయయతియు, భిన్నపోలిక సరసము కారాదియతి శబ్దములు, కేచిత్రాసభేదములు ననంతుని గ్రంథత్రయమునఁ గానవచ్చుచున్నవి. అంతియకాక యితఁడు చెప్పని కొన్ని ఛందోవిశేషములు, నరిని మతమునకు విరుద్ధములైనవియు నతని గ్రంథములం గానవచ్చెడి

(1) అర్థబిందుప్రాస - పటలకు మాత్రమే నబిందుక నిర్బిందుక ప్రాస ముచెల్లునని అనంతుని లక్షణము.

క. సూతుల దరులనులోతగు

పాటిటి కనువులను నెట్టివచ్చికయున్నన్

బ్రాతిపడి మేయఁబోకుము

మూరినిడకు ముగ్ధసత్వములుగలనీటన్ (భోజ-6-85)

మ. మిగులం జక్కనివాడు కాంచనరుచిన్ మేదించిన ట్లంగకాం

తింగడుం బొల్పుగువాడు యావనమదోద్రోకమ్మునంబద్ధయున్.

(భోజ-3-235)

పైపద్యములం దనంతండు చెప్పని తకార గకారములకు సఖం
దాఖండబొందుప్రాస సంఘటితమై యున్నది. బ్రాంతి సార్థబిందుకముగా
నిఘంటువులందుఁ గలదు. ఇది బ్రాంతిశబ్ద భవమనితోచెడు నిఘంటు
లందు దేశ్యముగానున్నది. లక్ష్మీనారాయణాయమునఁ దద్భవముగా
రచితము. తద్భవదేశ్యములందిది యేదైనఁగానిండు, అరగున్న విష
యమే మనకుఁ బ్రసక్తాంశము. ఇది సార్థబిందుకమనుటకు నిర్ణాయక
ప్రయోగము జ్యోత్యము.

కాంతిఁ గడుంబొల్పునువాఁడు; ఇందుఁ గాంతి కర్తగా నెందినఁ
గళయగును. గవదదవాదేశ సంధిజరిగి కాంతిగడుంబొల్పునుని యేర్ప
డును. ఇందర్థబిందువు గకారము నకు ముందుండ నక్కర లేదు. ౧-౨-
241 కద్యములో... ఏటి!... పూట... మాట... చోటి!... అనుచో
టకారము ప్రాసమందుఁ గలదుగాన ననంతనికి నమ్మకమేయును.

క. కాగాని మాటలాడెను

రాగూడదు శేషపశ్చరణమై నుండం

గాగోమలి యటునిల్వక

యేగుము మగనాలిశేల యాదుర్గుణముల్ (భో-4-148)

ఏగు సార్థబిందుకము గాకున్నచో ననంతని యర్థబిందుప్రాస
లక్షణమునకు భంగముపులిల్లు ఈశబ్దము సఖ.దాఖండములుగాఁ
బ్రయుక్తము “విని యతనిం దనపైనిడికొని యేగినియమికిఁ దగని
ఘోరాద్రి యొనర్చినవాడ” (రాఘవ చాండసీయము-1-౨-28 ప)
ఇందు రామాయణార్థమున ‘ఏగి-నియమికి’ అనియు, భారతపద్యమున
‘ఏన్ + గినియమికి’ అనియు భేదము.

క. అఁ కొనివచ్చిన విప్రులఁ

దాఁకింపక యశనమిడుము తత్పరమతి న

ట్రాఁగలి నేయకు కుడువం

దోకొని రావర్మయగు తిథుల మనపారిన్. (భో-౭-6-161)

క. తే.కువయలరంగ నీగతి

తోటోని చని చదల రత్నతోరణ దీప్తుల

ప్రాకృతడు ఘనగృహముల న

మూల విడియించె రాజముఖ్యుండంతన్ (భో-4-84)

ఉ. తోటోనిపోయెనంత నొకతోయ్యలి యయ్యెనాంగవట్టపే

రాణలి గొన్న బెల్బులిరయంబునఁ గృష్ణమృగార్భకంబుపై

(భో-8-226)

తోటోని నిరర్థబిందుక శబ్దము, అచ్చుప్రతియందు పార్థబిందు కముగా నున్నది. నిఘంటులందఱనున్నలేదు, శబ్దరత్నాకరకారులు తోటోనుశబ్దమును నిరర్థ బిందుకముగావ్రాసి 'నాకారణమున ఋత్వి జః, జేకాంతము నరకమునకు నేగెనువానిన్, తోటోని' అనునన్నయ భారతారణ్య ప్రయోగమును జూపిరి. ఒక్కశబ్దమే కొండఱమతమున నఖండబిందుకము, మఱికొండఱమతమున నఖండబిందుకము. ప్రయోగ సాహిత్యమున వీనినిందుఁజర్పింపఁగడంగిన వ్యాసము విస్తారముగా. అనంతనిమతమున ఏను, తోటోని ' నఖండబిందు కములుగను 'బ్రాతి, యఖండబిందుకముగనుండునేమో అట్లు భావింపకున్న పటలకుమార్తె యర్థబిందు ప్రాసయతిచేశించిన యనంతుఁడు తెలిసి రానేరది తరములకు నెట్లు ప్రయోగించి యుండును ?

(2) దధప్రాస-ఇది ప్రాసప్రకరణమున ననంతఁడు వచింపలేదు.

క. మొదలను కఖజలు చఛడలు

దధలును భయశక్తువనలుతగ (1-26-ఛందోదర్పణ)

క. ఆదురవస్థకు నోర్వక

యోదైవమ మరణమేల యొసంగవె యనుచున్

వేధించు నృపతియొద్దకు

నాదరమితి నారడఁడు రయమ్మన వచ్చెన్ (భోజ-6-171)

దధలనుటయే కృతుమైనను బ్రాసఘటనార్థము 'ధవలును' అని రచితమై యుండవచ్చును. వేధించుశబ్దమును వేదించుగామార్పుకొన్న దధప్రాస నిష్పంధముగలుగదు బుద్ధిబాధానవాది శబ్దముల వర్ణచతుర్థ వర్ణములు తద్భవమున వర్ణత్వత్రిశుములుగా మారును. "వర్ణంబుల ద్విత్రిశువర్ణ చతుర్థవర్ణములు తదాదివర్ణతథజెందు" నని కవిసంశయ విచ్ఛేదము (3-వ రంగ-6 ప) ఈలక్షణముచే వేధించు-వేదించు గానోపు.

(8) లభదయతి ప్రాసఘటన యతిప్రాసమైర్జిత (9) డల కనంతుఁడుచె వృతేదు.

క. కాకుస్వరయతి యగునితః

దేదలకబలధిఃబవ్యశించె ననఁగ (ఘటోదర్శణ)

చ॥ చెలఁగుచు రంగధామమునుజెంది నిభావరిపుచ్చి వేకువన్

వెడలి పృయాగ కేఁగి సురనిమ్నగయందుఁ బ్రభాత కృత్యముల్
(భోజ-1-134)

పవ్యశించు ననుచోట 'పవ్యశించు'నని పఠించిన శడయతి శంకరాచార్యుని పరిషత్తుత్రిక స్వభాను 3-4 సంచికలో 127 పుటలో వ్రాసితిరి.

వెడలు, వెలడుశబ్దములు రూపాంతరములు॥ పైరెండవ పద్యమున వెడలు శబ్దమున్నచోట వెలడురూపమును వ్రాసికొన్న బాధ తొలంగును. నైషధమందు 'చిలుకలుగూయునో' చెవులు చిల్లులునో వఁగనంచు నెన్నడున్ వెడలయ' అనుపద్యమును ముద్దరాజు రామవలదప్రాసకు దాహరింఁ గూదిమంచి తిమ్మకవి యది వెడలుగాను వెలడని తెల్పి రామవమతమును ఖండించెను.

క॥ లడలకు నభేదమనుచున్

వెడగులుగడుఁ బ్రాసములును విశ్రమములు ను

బృదరఁగఁ గలుపును రది యె

య్యెడలను భవ్యంబుగాదు హిమకరమకటా.

4. రఱయతి ప్రాసఘటన-“శరమటవ”లని యొక్కటి యతి యందుఁ బేర్కొనుటచే ర ఱలు తనతనకేదెల్లము, చరస్వరము మిత్రములుగావని గోచరించెను. యతివిషయమున నింత మాత్రమేని దెల్పఁగాని ప్రాసవిషయమున పాని మిత్రా మిత్రతలం గూర్చి యొక సూచనయులేదు. ఈక్రింది యనంతకుని రచనలందు రఱయతి ప్రాస ములమైక్రి గవఁబడుచున్నది.

ఉ! పాటుల పేరుచెప్పకొని బానెడుపవ్వను బాఱువంటున
దాటుపనంట్ల వఁటకము నాబ్బయఁ గజ్జిని కూరగాయలున్
జాటలుదించు వారసతిచొప్పున గోల్లనుమీటుకొంచు మా
తోకొదిగొట్టు నీదగరతోఁ బడఁజాలము పేరుచెప్పినన్.
(భోజ-6-133)

ఉ! ఆటుమొగంబులారఁడు మదాత్మజుడౌతని ముద్దుసేయుచో
నాటుమొగంబులున్వలయు పంబిక ! యేనును నీవుకూడఁగా
నాటుమొగంబులయ్యెడి రయఁబునరఱియిని నీవు నవ్వుచున్
జేరుట యోగివయ్యలకఁ జఁత్యదగున్ ముఖపంచకోజ్జ్వలా.
పైరెంట రఱప్రాస.
(భోజ-5-201)

ద్వీపదగతిరగద-
అనంతకుని వ్రచ్చుగతివ్రచ్చు కళముల రిపును
రంబు నెరసిహూడనఁగ్రాలు సంయుక్తయతి
ఇందురఱయతి,
(ఛందో-1-112)

చేరుశబ్దము లఘురేఫఘటితముగా సమీపించు అనునర్థమున గలదు “అప్రీతిల్ పల్కిన పాతకంబునకుఁజేరెన్ గాంమువ్వేళ”-తైమిని శకటరేఫఘటితమైనచో సమీపించున నర్థములేదు. ఇందలి వ్రయోగ మనుసరించి దాని సూత్రయరేఫఘటితముగా నన్నవలయుననుకొని రాద లఘురేఫాదియే. అట్లే అనంతకుని లఘురేఫాది. అంతే అట్లు తాయమున్నగు శబ్దములవలె నీని సూత్రయరేఫ ఘటితములుగా ననంతకుఁ డెన్ని యొందెనట్లు.

క. శృంగారభంగులైదు తె

అంగులు వాగ్విలపనంబు రహి నైఃకభ్యంబు

(రజయతి)

(రసాభరణ-రీతి-26వుట)

తెలుగుశబ్దమున శకటరేఫమే నిఘంటువంగనబడుచున్నను, పర్వలక్షణసారసంగ్రహమునఁ గూచిమంచి తిమ్మకవి 'తెలుగుకట్టుట రెండు తెరలులు తెగలగు' (3౨-10) అనుచోటను లక్షణసారసంగ్రహమునఁ జిత్రకవిపెద్దన 'తీరనికిష్కలబల్ తెరగుననులు' (8౮ 28) అనుచోటను రేఫకార నిర్ణయప్రకరణమందుఁ యు రేఫఘటితముగా నిచ్చియున్నారు. అపుకవియు 'తెర తెరవచ్చుట తెరలుగట్టుట రెండు తెరలులవాఁలో దొరలుకొనుట'యని వా)సెను.

తాళ్లపాక తిరుమలయ్య రేఫకార నిర్ణయమునను నిది గలదని వైయాకరణపారిజాతము చెప్పుచున్నది. మరల వైనారశి యాశబ్దమును శకటరేఫవంశముగాను బేర్కొన్నారు.

తెలుగు తెప్పెట తొటలుట తొటగుటయును (పర్వ-3-61)

తెలుగుగల్లుట... .. తెలుగొప్పు-(లక్షణ-3-28)

తెలువలు తెలువవ తెలుగువిధము-(అప్పకవీశుడు)

తాళ్లపాక తిరుమలయ్య మఱియు నీశబ్దమును శకటరేఫఘటితముగాఁ బేర్కొన్నట్లు వైయాకరణ పారిజాతముననున్నది ఇంచాఁడే లిపిదేమనఁ దెలుగుశబ్దముభయ రేఫఘటితముగా నెన్నవచ్చుననుట. అసంతుని రసాభరణ ప్రయుక్త తెరగుశబ్దము లఘురేఫ మధ్యంబని భావింపవలసియున్నది.

చ. ఎటుగకయుండియొండఁ జెలియేమియుఁ జెప్పకయొండె చిట్టుడ
గ్గటినఁ దలంకిచూచు సరికన్నులవిప్పును భూ) విలాసమున్
దరము మనోజ విభ్ర)నువిధంబును నింపొనరించు శారదా
మఱియును నవ్వలస మొకమాటుగనుంగొనఁ గోరువేడుకన్.

(రసా-26-12వుట)

౪. మఱిసర్వరసార్థమై

వరయును బహుసంపదలకు నర్థ్యావృద్ధమై

మొససిన శృంగారరసము

తెలుగంతయు విస్తరింతుఁ దేటనడంగన్. (రసా-౩-21పు)

౫. వరునిదెన వేదకయముగంట

యరతి, నివాచార మెడల నందినప్రేమ

త్రటి లజ్జాశ్యామలమనా

స్మరపరితాపము పేరు సరస్వర మయ్యున్. (రసా-౩-24పు)

ఇట్టి రేఫజకార యతివ్రాసమైతిఁగలుగన యనంతాని గ్రంథ ల్లేయమునఁ గానఁబడుచున్నది. ఎఱుంగు, దగ్గఱు, మఱి, మొససిన, తఱి యిత్యాదిశబ్దములను లఘురేఫఘటితములుగాఁ బఠించుకొన్ననే సాధువులగును. అందుఁ గొన్నింటిని పాఠింపవచ్చును. ఇట్టి పట్టులఁగల శబ్దములలోని రేఫముల భయనిభములగునని కాని, రే ఫ జ కార సాంగత్య మనంత భిత్తితముని కాని యేదోయొకటిగాఁ జూపకరింపవలసి యున్నదనిమాత్రము చెప్పవచ్చును.

6. అభదయతి-పవలకుమూర్తియు యతిమైత్రి చెప్పండినది అదియు నెడము నెడమువలె ద్వైరూప్యముగల శబ్దముగానుండవలసి యున్నది యని యంతకుముందు వ్రాసితిని.

౭. మొగిఁగొని నలమగు నిట్లునె

నగణము నగణమగు నిట్లు నానావగణముల్

భగణము లిట్లనఁ దండీ

భగణము పాఠ్యమే భలంబు-వాకిఁగులనఁగన్. (ఛంద-1-22)

దై, వాఱఁ బదార్థసంఘములు-భౌతిగ నవ్యభవంతియామితిన్

(భోజ-4-102)

వీక్యదబోధగుట విధియై భయమును విఘ్నమున్.

(రసాభరణ-2౪-10పు)

భగవాను పాల్లను పశ్యమునకర్థము సంశయముగా నున్నదని ఛందోదర్పణమూలమున ముద్గిరము. దీని సరియైన పాఠమెఱుంగు వలకు 'భవ'ప్రాస సాంకర్యమున కిది నిర్ణాయక ప్రయోగము కాఁబడు. భోజరాశయ ప్రయోగమునకు గత్యంతరకల్పన శక్యము గాదు. పాఠాంతర మేదేనియున్నదేమో పరిశీలింపవలయు అందలి యతిస్థల స్థితభాతిశబ్దము తొక్కువల్లెకాని సార్థకముగాదు. రసా భరణములోని వీడ్వడు శబ్దమునకు మూలరూపము 'వీడ్వడు' గావు టంతేసి యీపాఠమును గ్రహించిన నిర్భాగమగును.

6. ఆఖండయతి - ఆనంతుడు నుడువని ప్రాదినిత్య నిత్య సమాసయతులకుఁజేరని యఖండయతులీ క్రింది పద్యములందుఁ గలవు.

శా॥ ఈకానుం బరమేశు ఫాలనయనున్ హేలాజితానంగు గౌ
రీశుం గేశవతల్పభూషణుఁ ద్రిలోకేశున్ వియత్కేశు న
క్షేత్రోదందితు భుక్తిముక్తి ఫలదున్ గీర్వాణ నిర్వాహకున్
గాశీనాయకు విశ్వనాథుఁగొలిచెం గారుణ్య పుణ్యాకృతిన్.

(భోజ-6-218)

'ఆక్ష + ఈశ + ఉదందితు' - అథాక్షమిందియే - అనుశోకము ననుసరించి యాక్షమన నిందియమనియు, అక్షేసుడన హృషీకేశుఁ డనియు, అక్షేశోదందితుడన విష్ణుపేతుండగు కాశీవిశ్వనాథుడనియు యర్థమగును. హృషీకేశశబ్దమువలె నక్షేశశబ్దము నఖండనిత్య సమా సముగాభావించి వ్యంజనయతిమైత్రి ససంతుడు పాటించియుండును. ఈక్రింది రసాభరణపద్యమున హృషీకేశశబ్దమునకు స్వరమైత్రి సంఘ టిరమైయున్నది.

"హృషీ, కేశుడురక్షించు రుక్మిణీశుడు ముచ్చున్"

(రసా-8-అ-21౪)

క! అయిన యటచడిఁ బ్రేవులు

నేరట నో నమలవలయు నీమాంసము (భోజ-4-211)

వీరట ... ... నీ(యొక్క)మాంసము-అని వ్రవవిభాగము. వ్యాఘ్రము
గోవుతోఁబలుకమాటయిది, నీమాంసముకాని యామాంసముగాదు.

చ! అనుచుపలుకు పలుకటయు సంకిలిదేతిన చిత్తవృత్తితో
గను తెఱవండలంచి యధికంబుగఁగఁగొమ్మడు బాష్పచారితో
సెసనిన తెప్పలెత్తుటయునేర్పు సుఖావనుజ్ఞన కన్నుల
ల్లన నటచేతనెత్తి వికలంబగు హారము చక్కఁదోయుచున్.

(భోజ-3-221)

జ్ఞానమునకు యోగ్యమగుట ననుభావంబై (రసా-2-9పు)

అగుటన్ + అనుభావము — సంధివశమున వచ్చిన వకారమునకు
జ్ఞాపడి సూర్యబడియున్నది.

అఖండవల్లనంతునికీ సమ్మతమే యనినయెడల నీకింది వాని
వఖండవల్లుగానే భావింపవచ్చు

ద్విరదగతి-నాకొకసులనేలు-నముచి సూక్ష్మపూజ

నతఁడూదాఁగైకొన్న-నందనోపాత్మజుఁడు.

ఇది యతిభంగముగా నింతకుమున్ను పరిగణింపఁబడియున్నది (చూ-పరి
షత్పత్తిక-స్వభావ ౫-౬-పు 165)

అధికశుభం బొదవును భయములును హానిబొందు —

వృసింహ (ఛందోదర్శనము)

పరిషత్పత్తికయందే 172 పుటలో (ముక్తికాస్థానిక శీర్షిక
కింద నిది చేర్చినఁబడినది. 'హానిబొందు'నని మార్చిన యతిభంగము
తొలంగునని వ్రాయఁబడియె. అనంతఁడఖండవల్లు వాడినాఁడని
తోచుచున్నది. గానఁ బైపద్యమునందును వఖండవనియని తలంపవగు
అఖండవల్లు భారతాదులందుఁగలవు. ఇప్పటి ముద్రితప్రతులలో
నవి సంస్కరింపఁబడినవి.

మచ్చవకుఁగొన్ని విడు, లమఁగి నొక కులట్టు లరయంగఁజనున్ (ఉత్కల)
 నామన మార దీనిఁగని-వప్పుడె (పాత్రిక)
 చూపె మనంబునఁజలంచు-చుండుదు నేనున్ (అది)
 ఘ, స్మరుఁడగుచున్నవాని దివి-జారి (అరణ్య)

(7) త్రిప్రాస-ఛందోదర్పణమున సంఖ్యార్థక త్రికారమునకు
 త్రికార ప్రాస మనంతఁడు లక్షణమునఁ జెప్పెనుగదా. ఈకింది పద్య
 మున ననంతఁడే యంతకుమున్ను (గతసంచికలో) చూపబడిన
 భాస్కర రామాయణములోని దానివలె, త్రికార త్రికారములకల్పన
 ముగూర్చి యున్నాడు.

క॥ ఆకర్కటి గర్భమున న
 నేకంబులుపుట్టెనిల్ల లీనుడు హృతియై
 పోకయిదియేమి కతమున
 నోకృత్యుజ్యోతికియెందె నొగిఁగర్కటియన్.

(భోజ-6-273)

(8) వృద్ధియతి-ఈయతి యనంతఁడు ఛందమునఁ జేర్కొలేదు
 అనంతాబ్ధమునందు భూభూమునఁ గృష్ణానాదతి భాను... ..
 (రస-4 ఆ-41 పుట)

ఇందేకాక 'అదఁజెందె ఘనోతువ ల్పాతువనఁ' అను ఛందో
 దర్పణ పద్యముననుగలదని గతసంచికయందు వ్రాసియున్నాడు. వృద్ధి
 సంధిలో యరవదాద్యేచ్ఛులకేని, యాదేశములైన ఇచ్ఛులకేని యతి
 మైత్రిచెల్లునని వృద్ధియతిలక్షణము కాక నూర్వకవి వదించెను.
 పైయనంతని పాదద్వయమున నాదేశైచ్ఛులకే యతిసంఘటితమై
 యున్నది.

(9) పంథిగతప్రాసము-

పాండెరుగివేకదా నీ

కుండెరువునవివియ తోడి కొండీలు నుడిగా (రసా-4-86 పు)
 చిందుప్రాసమున ధకారమునకు, పంథిగతప్రాసమున వకారమునకు
 మూత్రమే లక్షణలక్ష్యములు ఛందోదర్పణమున రచితములు. ఈప్రాస
 ముప్పకవీయూదుల మతమున పంథిగతప్రాసమేయగు. ఛందోదర్పణము
 తరువాత రసాభరణ మనంతఃకురచించుటచే దానులక్షణమున పప్పు
 దుదెప్పుకున్నను బ్రయోగపరిశీలనమున నీప్రాసముగూర్చియుండును.

(10) సంయుక్తయతి-

“ఒక్కడుగున విశ్రాంతిలు

పెక్కగుచో సంయుతములు పెనుకకమునుజ

డ్డ క్కరములఁ దానెత్తిన

యొక్కరమే యునుపలయు నన్నిటఁ గృష్ణా”

అని యనంతకవితే లక్షణము రచించి యాకించి పద్యమునఁ
 బ్రమాదమునఁ గాఁజాలుఁ దన్నియునుభంగము నవరించినాడు.

మంగళ మహాశ్రీ-దీపిక 9-17 యతిస్థానములు.

చిత్తములజూపులను - జిత్రజాని తండ్రినయఁ

-తెంది గజదంతి యతులొందన్,

నృత్తముల తోడదరు-ణీమణులు గానరుచు

-లింపుగను మంగళ మహాశ్రీ.

ఇందు ద్విశ్రియచరణమున ‘నృ’ అనుదానికి ‘ణీ’ యను హల్లెత్తి
 త్రియు, 17-వ చోట నట్టి హల్లెత్తిత్రియుంచక వకారములోని ఋత్వ
 మునకు మూత్రము యతిమైత్రియు సంఘటింపఁ బడియె. ఇది సంయు
 తయను భంగము. ఇట్టివి పెక్కు మహాకవుల గ్రంథములందుఁగలవు
 అవి ప్రమాద పెత్తితములు గానోపును. మధుసూదనగొన్ని:-

కాంచ|| కాంచ పదీ వృత్తమునఁ జెన్నా-రంగఁ బలుకుదురిలఁ గవి
 వరులెల్లన్ (అప్పకవీయము)
 మహానృద్ధర|| ఓతి గూలంగోటి సంఖ్యల్-గెడయఁగరివరా-శీతిసాహస)
 సంఖ్యల్ (ఉత్త-హరివంశ-6-188
 నృద్ధర|| బాలవృద్ధా - రత్త్రీ శేషంబుగానఁ-దఱుఁబొలిసివ వె-ష్మన్
 జయంజేలనాకున్ (భాస్కర రామా-యద్ధ)
 నృద్ధర|| తామార్య స్వామిధామ-క్రమణ కృతవపు-ర్నప్రవిశ్యాణికారి
 కళాపూర్ణ-7-177)

పైప్రయోగంబులందెల్ల సంయుక్తములొని యొక హల్లునకొ
 కచో, మఱొక హల్లునకు మఱొకచో యతిసంఘటితము.

అఖండయతి క్రిందఁజూపిన 'నాకొకసులనేలు-నముది నూడను
 పూజ-నరఁసు బాగైకొన్న' యనురగడలో నాకశబ్ద ముభయయతి
 ఘటనాయోగ్యముగానఁ బొలుతహల్లునకు. దరువాత వచ్చునకు యతి
 పైత్రికాటింతుఁ బడెననియు నూహింపవగుదున్నది.

ఎఱ్ఱవ వృసింహపురాణముగోని యీక్రింది మందాక్కాంతను
 బరికింపుడు (4౮-188౪)

వేలాక్రాంత - త్రిభువనమహ - ద్విద్విష్ణులక్ష్యసూక్ష్మ
 స్థూలావిత్వ-స్ఫుతరచనా-దుర్నియాపాత్మసేవ
 తోక్తలాకార-క్షుభితవలయో-త్కూల కల్లోల మాతా
 ల్లోలాభీంద్రో-ల్లుతితవసుధా-లోకరత్న సమత్

అంధ్ర లాక్షణికులు మందాక్కాంతకుఁ బదవ యక్షరముపై
 నొక్కయతియే చెప్పిరిగాని సంస్కృతలక్షణమున మూడుచోట్ల
 యతులు నియతంబులై యున్నవి.

"మందాక్కాంత బలధి వక్ష్యై ధ్యైతేతో గురూచేత్"

(మా. వృత్తరక్తాకరము)

బుధి-4, మట్-6, అగ-7, తొలినుండి 4 పై, అటనుండి 6పై, అటనుండి 7 పై విరతులు. తొలుతనుండి వరుసగా లెక్కిందిన 4, 10, 17 అక్షరములపై విరతులని యేర్పడును. పైవృసిహవురాణ బద్ధ పాద మొక్కపైత్తుకొని వివరించెద.

లోలా⁴ద్ధి¹⁰దో - ల్లు 8 ర వసుధా - లో¹⁷కరతైసమయే సంస్కృతమునఁబడ విశ్వాంతిగాన మూడవ (17) యతిస్థానముతోప పాదము ముగిసిపోవుననియుఁ దరువాతిపాదములోఁ బెలుంగులో వలెఁ గలుపరాదనియు నిర్ణయముచేసికోవలె. అట్టిచో మన తెలుగు వర్ణమైతి) సాంప్రదాయముచొప్పున , 10 పై యతులుండును వృసిహవురాణ పద్యములో నీయతి నియమము పాటించబడినది. ఏతత్పద్యోత్తరాధ మున సంయుక్తములోని మొక్క వ్యంజనమే రెండుచోట్ల యతిస్థాన ముగఁగలదు. పూర్వార్థమునట్టిభంగము ప్రమాదమునఁ బడియుండునని యూహింపనయ్యెడు. మొదటిచరణమున 11-వ యక్షరము 'ద్వి' వ కారమునకుఁజొల్తను, దకారమునకు నడుమను యతి సంఘటితము. అట్లే ద్వితీయపాదమున 'మా' లోని వకారమునకు 4 పై, ధకారమునకు 10 పై యతిమైత్రిగలదు. ఎట్లు సంస్కృతలక్షణమే పాటించినాఁడని తెలియుచున్నది. నన్నయ వృద్ధికి 11 తర్వాత వడిపాటించె. ఆంధ్ర లాక్షణికులునన్నియననుసరించిరి. ఎట్లు సంస్కృతలక్షణము తెలుగున 8 తర్వాత యతి యుండియున్నాడు.

“రమా కుచ పరిష్క-యా-ప్రణత దాననిత్యోదయా”

(వృసిహ-3 ఆశ్వాసాంతము)

(11) విద్యున్మాల-

సంక్తి (10) ఛందమునుండి యతి యుండునని సర్వలాక్షణికుల మతమైయున్నది. అట్లుండియు విద్యున్మాల (8-ఛందమునఁబుట్టిన వృ త్తము)కు యతి 4-పై సర్వలాక్షణికులుఁచి యున్నారు అనంత మూర్ఖుఁడు పట్టెనాసె

(అపరంభ) మాద్యద్భక్తిన్ — మాగాయన్

విద్యుత్కాలా-వృత్తబాహున్

నైద్యధ్వంసన్ - పరిహారింపన్

పద్యశ్రేయో-కారణబయ్యన్

(రీతున) ఉద్యుత్కాలా-యన్ కర్తవ్యన్, విద్యుత్కాలా-వృత్తబయ్యన్.

(విన్న-పెద్దన)

శ్రీ లీలన్ రా-జిల్లున్ విద్యుత్, కాలాభ్యుదయ-మాగాసక్తిన్.

(చిత్రి-పెద్దన) మాగావిద్యుత్-కాలా లీలన్

(అపకవి) శ్రీ దేవీధా-ప్రీతి-దేవా

యాదిత్యశ్రేయ-హరిస్తుత్యా

నేదోర్ధరా-విద్యుత్కాలం

కాదై మాగా-ప్రీతి-బాహున్.

(రంగకవి) దేవా మాగా-ప్రీతి విద్యుత్కాలం

లావృత్తంబా-రంగాధికా.

సీతారామాంబనాయకసంవాదమంతలి విద్యుత్కాలంబును యతి
గలదు. వృత్తరత్నాకరమున 'మా మా గో గో విద్యుత్కాలా'
యనులక్షణమున యతి చెప్పబడలేదు గాని యీక్రింది తురబోధ
లక్షణము మన యాంధ్ర లాక్షణికుల యతిభుటనకుఁగొంత
మూల మన వచ్చునని తోచెను.

శ్లో నర్వే వర్ణా దీర్ఘా యస్యాం, విశ్రా మస్యద్వేదే ర్వేదే||

విద్యుత్కాలంబై ర్వీణావాణీ, వ్యాఖ్యాతా సావిద్యుత్కాలా.

ఇట్లు రచించిన కొలది యింక నన్నియో విషయములున్న నైవను
నీప్రకరణ ముంతటితో జూరించెను.

గ్రంథ స్వీకారము.

1. కఠోపనిషద్భాష్యమ్- శ్రీరంగరామానుజముని విరచితము.
శ్రీ తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమువారిచే శ్రీ వేంకటేశ్వర ప్రాచ్య
గ్రంథమాలయందు బ్రకటితము. వెల రు 3-12-0

శ్రీ దేవస్థానము వారిదివరలో ఈశావాస్య, కేనోపనిషత్తులను రంగరామానుజభాష్యముతోడను, అంగ్లవివరణ భాషాంతరీకరణములతోడను బ్రకటించియున్నారు. ఇప్పుడు కఠోపనిషత్తునుగూడ నారీతిని పీఠిక, మూలగ్రంథము, రంగరామానుజభాష్యము, అంగ్లానువాదములతో బ్రకటించిరి. ఇయ్యది యాంగ్లభాషాకోవిదుల కతియుపయు క్తమై విశిష్టాద్వైతభాష్యమునందలి ముఖ్యవిషయముల నెఱుంగ నహితారియగుచున్నది. పీఠికయందు దెలిపినట్లుల శంకరాదుల భాష్యముల కాంగ్లానువాదవివరణములు గలవు. అటులనే విశిష్టాద్వైతభాష్యముల కనువాదవివరణముల రచించుచున్నదేశముతో సిగ్రంథము బ్రకటింపఁబడినది. అంగ్లభాషావేదుల కిది మిక్కిలి యుపయోగకరము. మిగిలిన యుపనిషద్భాష్యములనుగూడ నిట్లే యదిరకాలమున బ్రకటించి దేవస్థానము వారును ప్రాచ్యగ్రంథ ప్రకాశకులును, పండితవర్గమును కృతకృత్యులగుదురుగాక.

2. అన్నమాచార్యచరిత్రము-తాళ్లపాక చినతిరువేంగడనాథ ప్రణీతము. విమర్శకాగ్రేవరులగు శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారి విపులముగ పీఠికతో బ్రకటితము. అన్నమాచార్యులమనుమడ యీ ద్విపదగ్రంథమును రచించియుండుటచే నిది వారి జీవితవిషయముల నెఱుంగుటకు మిక్కిలి యుపయోగకరము. వీనితో నవ్యగ్రంథముల గల విషయములకేర్పి శ్రీ శాస్త్రిగారు తమ సహజసాంస్థిత్వముతో నిన్ను

మాచార్యునిచరిత్రమున గల ముఖ్యవిషయముల పీఠికయందు జర్పించిరి. అన్నమాచార్యుని సంకీర్తనములు తదితర గ్రంథములనుగూర్చియు పలువిషయములుచుసకు దెలిపియున్నారు. శ్రీ అన్నమాచార్యులు పెక్కు సంకీర్తనముల రచించియుండుటయేగాక ద్వీపదరామాణము సంస్కృతమున వేంకటాచలమాహాత్మ్యము, పంచెండు శతకములను రచించెనట. అందు శ్రీ వేంకటేశ్వరశతకముమాత్రము లభ్యమైనది. సంకీర్తనములు కొన్ని గ్రంథరూపమున బ్రకటితములు (ప్రాచ్య గ్రంథముల 11 కుసుమము) ఈగ్రంథమును రచించిన చివరినవేగడ నాథునను చిన్నన్నయ పెక్కు ద్వీపదగ్రంథముల రచించి పొగడ్త తెక్కినవాడు. అష్టమహిషీకల్యాణము, పరమయోగివిలాసము, ఉషా పరిణయమునునవి యీతని యితరకృతులు. కావ్యరచనచే శ్రీ వేంకటేశుని మెప్పించి మకరకుండలముల గొంటివని తనగ్రంథముల దెలిపి కొనియన్నాడు. చిన్నన్న ద్వీపదకరుగునను వదీతని గూర్చియే. తాళ్లపాకవారి రచనముల పెక్కింటిని బ్రకటించి యాంధ్రలోకమునకు శ్రీ తిరుపతి దేవస్థానమువాకొనరించిన సేవ యతిప్రశంసనీయము. అందును శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారిచే నవి బ్రకటితములగుట బంగారునకు తావియబ్బుటయే. లభ్యములగు మిగిలిన గ్రంథములను సైత మచిరకాలమున బ్రకటింతురుగాక. వెల రు 2-8-0 దేవస్థానము అఫీసున దొరకును.

3. విశ్వరహస్యము } ఈ గ్రంథములు రెండును విజయనగర మహారా
4. చంద్రునికథ } జావారి కళాశాలలోపదార్థ విజ్ఞానాధ్యాపకులగు

శ్రీ వసంతరావు వేంకటరావుగారిచే రచింపఁబడిన గేయములు. విశ్వరహస్యమునందు పెక్కు బైబ్బానికవిషయములు సులభగ్రాహ్యములగు నట్లు గేయరూపమున వివరింపఁబడినవి. ప్రబంహత్వత్రి, మూలవదార్థములు, కేంద్రీకములు, వానిమార్పు, జవోత్పత్తి, తాని పరిణా

మము మొదలగునవెల్లియొగలవు. చంద్రునికథయందుగ్రహముల
పరిభ్రమణము, చంద్రమండలము భూమినుండి వేలగుట, అంతరి
వాతావరణము, పర్యవసరములు వర్ణితములు. గ్రంథకర్తలు
వైజ్ఞానికవిషయములను వర్ణింపుచు నచటనచట మానవప్రవర్తనము
విధ్యుక్తధర్మములనుగూర్చి ముచ్చటించి, మనశక్తి సామర్థ్యములపై
నాధారపడి దేశాభివృద్ధిపై పాటుపడవలయునని సాక్షులను హెచ్చు
రింపుచున్నారు. అతిప్రయాసముపైన తెలిసికొనదగు వైజ్ఞానికవిషయ
ముం సులభరీతిని గేయరూపముగదెలిపి నూతనమార్గమును ద్రోకిన
గ్రంథకర్తల సభిసందింపవలసియున్నది. వెల మొదటి గ్రంథము
రు 1-0-0 రెండవది 0-8-0, వలయువాగు విజయనగరమున గ్రంథ
కర్తలకు వ్రాయనగును.

5. A Descriptive Catalogue of the Telugu Manuscripts Vol X1 — Medicine

ఇది గవర్నమెంటు ప్రాచ్యలిఖితభాండాగారాధ్యక్షులచే వైద్య
గ్రంథములను గూర్చి ప్రకటింపబడిన గ్రంథపట్టిక. ఈగ్రంథమున 82
వైద్యగ్రంథములు సంగ్రహముగ వివరింపబడినవి. అష్టాంగ హృద
యము, వైద్యదీంతామణి, బసవరాజీయము మొదలగు సుప్రసిద్ధ
గ్రంథముల ప్రతులేగాక ఔషధయోగములు, కాయచికిత్సలు,
వైద్యసారము మొదలగు గ్రంథములు గలవు. దీనియందుగల విషయ
ములను ఆయుర్వేదశాస్త్ర వేత్తలు సమ్యక్స్వీకృత్యమొనర్చి ప్రకటింప
వలసినవానిని బ్రకటించినచో, దేశీయ వైద్యపద్ధతులకు తగు సహాయ
కారియగును. వివరణ పట్టికయందు హయలక్షణవిలాసము, అశ్వ
శాస్త్రము, సహదేవపశుశాస్త్రముమున్నగు గ్రంథములును గలవు.
గవర్నమెంటు మొద్రదానాలయము మదరాసు వెల రు 6-8-0.

6. South Indian Inscriptions — Vol X Telugu Inscriptions

మదరాసు ప్రభుత్వ శాసన పరిశోధక శాఖ వారిచే బ్రకటింపబడిన యాంధ్ర శాసన సంపుటము. (శ్రీ) కళ్యాణపుష్ప జయంతి రామయ్య పంతులు గారి గ్రంథమునందలి శాసనముల నంకితమువర్సి దీనిముద్రణము పూర్తిగాకుండగనే క్రితములయిరి. వారి పరిశోధనా ఫలితము యాంధ్రలోకము నేడుగాంచివది. ఇంక విష్ణుకుండి వంశము మొదలు గోలుకొండ నవాబుల వరకును గల రాజుల శాసనము లీయబడినవి. ఆంధ్ర భాషా పరిణామ మెఱుంగుకొనువారి కిది యముల్యమగు గ్రంథము. పెక్కు శాసనములగల సంస్కృతాంధ్ర భాషముల జదివి వచో వాని నెట్టి కవిత్వములు రచించియుండురో మనకు తెలియగలదు. ప్రాచీనాంధ్ర భాషాస్వరూప పరిణామముల నెఱుంగుకొనువారి శాసన సంపుటముల గల శేఖర ప్రమాదములను వదిలి విమర్శనాపూర్వకముగ నందలి విషయముల గ్రహింపవలసి యున్నది. వెల 17-0-0.

7. పాల్కురికి సోమనాథకవి - విమర్శనాగోసర బంధారు తమ్మయ్య గారిచే రచింపబడి ధర్మగ్రంథమాలికాయందు 12 వ చిల్లముగ బ్రకటింపబడినది. వెల రు 2-8-0 వలయునారు గ్రంథకర్తకుగాని శివధర్మ గ్రంథమాలా ప్రకాశకులు సికింద్రాబాదునకుగాని వ్రాయవలయును.

గ్రంథకర్త యాంధ్రలోకమునకు చిరపరిచితులు-సోమనాథకవి శైవకవులలో సగోసరుడై బసవపురాణము, పండితారాధ్య చరిత్రము అనుభవసారము, చతుర్వేదసారము, వృషాధిపతకము మున్నగు పెక్కు తెలుగుగ్రంథములను, బసవాష్టక బసవపంచకాది సంస్కృత గ్రంథములను పంచవ్రకారగద్య, నమస్కారగద్య మున్నగు గేయ కృతులను రచించెను. శ్రీ తమ్మయ్యగారిదివఱలో పెక్కు సంవత్సరములనుండియు శైవకవులను గూర్చి చాలయువన్యాసముల నొసంగి

యొన్నారు. అవి పత్రికలయందును బ్రకటితములు. కాని సమగ్రముగ సోమనాథునిగూర్చిన గ్రంథమెద్దియును లేమింతేసి వీరు శ్రీ జగ్గూరు కాశీవిశ్వరాధ్యక్షానసింహానవాధీశ్వరులును విభూతి పత్రికాధిపతులు నగు శ్రీ పండిత చిదిరిమఠము వీరభద్రశర్మగారి (శ్రీ వీరభద్రశివాచార్య మహాస్వాములు) ప్రేరేపణచే నీ యుల్కృష్టగ్రంథమును రచించి యాంధ్రలోకమున కందజేసియున్నారు. శ్రీ తమ్మయ్యగారిన్ని సంవత్సరములనుండియు పడినశ్రమ కిదిఫలితము. కొన్ని విషయములు వివాదాంశములైనను, యీగ్రంథ మిత్థుత్తమ మనకతప్పదు. ప్రథమమున సోమనాథుని జన్మస్థలము, వంశము, మిత్రవర్గము, గురుబృందము మున్నగువిషయములను జర్పించి యాతరువాత సతని కాలనిర్ణయమువర్చి నాటి యాంధ్రవాఙ్మయస్థితిని వివరించియున్నారు. సోమనాథునికృతులు, వాని పౌర్యాపర్వములు, యాతనిలఘుకృతులు గద్యములు, రగడలు, యదాహరణములను గూర్చియు ముందుగ విచర్పించి, యతని కళాప్రతిభలు కవికావిశేషములు, యసామాన్య ప్రయోగములనుగూర్చి విపులముగ జర్పించియున్నారు. భక్తిపారవశ్యముచే జానులెనుంగున, జాతీయత నలవరించి జేసేయఁగలమగు ద్విపదలో భావప్రధానములైన సహజగాంభీర్యము, సుప్రసన్నతయు గలిగి చాక్షుకదళిపికముల నీకవి తనగ్రంథముల రచించెను. గ్రంథకర్తలు విశేషచరిత్రము మొనర్చి పెక్కు సూతసవిషయముల మనకే గ్రంథమున దెలిపిరి; ఆంగ్లమునగల కవులచరిత్రముల ననుకరింపుచు (Men of Letters Series) గ్రంథకర్తల సోమనాథకవి చరిత్రమును రచించియున్నారు. సంస్కృతాంధ్ర కవులచరిత్రముల రచించుటలో వారిగ్రంథములుదక్క మనకాధారములు చాల దక్కువగ నుండును. వీరశైవవాఙ్మయమును మధించి వీకొసంగిన సోమనాథకవి కవిరామృతమును సేవించి యాంధ్రభాషాభిమాను లానందింతురు గాక. ఈగ్రంథమున కనుబంధముగ వీరు సోమనాథుని లఘుకృతుల నొకసంపుటమున బ్రకటింపవలయునని మూ యాశయము.

8. శ్రీ విజయనగరము మహారాజువారి సంగీత కళాశాలా రజతోత్సవ సంచిక - రజతోత్సవసంఘమువారిచే బ్రకటింపబడినది. ప్రథమమున శ్రీ విజయరామగానకళాశాలయని పిలువబడిన శ్రీ మహారాజువారి సంగీతకళాశాల 1919 వ సంవత్సరమున శ్రీశ్రీ విజయరామగజపతిరాజుమన్నెసుల్తానుబహదూరువారిచే నెలకొలుపబడి నాటినుండియు దినాభివృద్ధిని గాంచుచున్నది. దీనికి గానకళావిశారదులగు ఆదిభట్ల నారాయణదాసుగారి యనంతరము ద్వారం వెంకటస్వామినాయుడుగారును కళాశాలాధ్యక్షులై యుండిరి. ఈ కళాశాలా స్థాపనానాంతరమే మదరాసు ఆన్నుతులై విశ్వవిద్యాలయములు సంగీత కళాశాలల నేర్పరచి యున్నవి. ఈ కళాశాలా రజతోత్సవము 1945 సంవత్సరమున జరుపబడినది. ఆరజతోత్సవ కార్యక్రమము, సంగ్రహోపన్యాసములు, కళాశాలా వృత్తాంతము నీసంచిక యందాంగ్లమునను, తెనుగునను వివరింపబడినది. ఇంకలి యాంధ్రభాగము శ్రీ దువ్వూరి జగన్నాథశర్మగారిచే రచింపబడినది. విజయనగర మహారాజులయొక్కయు, కళాశాలా పోషకలు, అభిమానులయొక్కయు, కళాశాలాధ్యాపకుల యొక్కయు చిత్రపటములు పెక్కులుగలవు. సంగీత సాహిత్యములనుగూర్చి భిన్నాభిప్రాయమెవ్వరికి నుండజాలదు. శిష్యుర్యేత్తి, కుశుర్యేత్తి, వేత్తి గానరసంఘణీయని పెద్దలందురు. మఱియు ప్రాచీనకాలమునుండియు సాహిత్యముతోపాటు సంగీతమునకుగూడ నున్నతస్థాన మొసంగబడినది. శ్రీమద్రామాయణము తంత్రిలయ సమన్వితమనియు, సాత్యగేయేచ మధురమ్ అనియు వాల్మీకి నిర్వచించియున్నాడు. గేయరూపమున నుత్కృష్టరచనముల కాడుచు గాయకులు పట్టణంబుల జనపకంబులను పర్యటన మొనర్చెడివారు. అట్టి సంగీతశాస్త్రము తంజావూరు మధురరాజుల యాస్థానమున వృద్ధినిగాంచి కొంతవడి మలుగు వెంది

తిరిగి యున్నతపవని నందుట ముదావహము. సంగీతము, చిత్రలేఖనము మొదలగు లలితకళలకు ప్రాముఖ్యస్థానమొసంగు కళాశాల లింకను పెక్కులు నిర్మింపబడవలసియున్నవి. 1919 సంవత్సరానికి స్థాపించినది మొదలు యభివృద్ధిని గాంచుచున్న యాకళాశాల యితోధికముగ నెలయునుగాక.

9. దారాషకో - రచయిత - శ్రీ భమిడి పత్యకారాయణశర్మ గారు - కాకినాడ వెల 1-0-0 ఈనాటకము వంగభాషను ద్వితీయద్రావిడ రాయగారి పాదపాదము నాటకమునందలి యతివృత్తమునే గైకొని నూతన దృశ్యముతో రచింపబడినది. హిందూదేశము విభాగము కాకపూర్వము గాంధీమహాత్ముడు హిందూమహమ్మదీయ సంఘీభావమునకై తనప్రచారమును సాగించునపుడు, దానికి దోడ్పడునను యుద్దేశముతో నాటకకర్త లిద్దాని రచించిరి. గాని నాటకమును పూర్తిగావింపకనే మితవైషమ్యములు, దాని బురస్కరించుకొని పెక్కుదురంతములు గాంధీమహాత్ముని యాకస్మికమరణము, హిందూదేశవిభజనమును, దేశము వల్లకల్లోలమొనర్చినవి. అయినను గ్రంథకర్తలయోశయము ప్రశంసార్హము. దారాషకోచరిత్రమును రచించిన శ్రీయుత కలికరంజన కానుంగోగారి గ్రంథమునకు దొలిపలుకును వ్రాసియున్నారు. ఈనాటకమున దారాయునతనికి గురువులై పాదపాదముచక్కవర్తి కాస్తాపవిద్వాంసులై మున్ననగాంచిన జగన్నాథపండిత రాయలును మితవైషమ్యముల నిర్మూలనమొనర్చి హిందూమహమ్మదీయ సంఘమువై సాధారణదీయుండు మహాసామ్రాజ్యమును నెలకొల్పుబూనుటయు, రోషనారా, ఔరంగజేబు మున్నగువారల కుట్రలచే నది కొనసాగక పోవుటయు, సోదరులజంపించి యశారంగజేబు రాజ్యాభిషిక్తుడగుటయు, తుదకు దారాపతింపబడిన యనంతరము పండిత రాయలు ధర్మసామ్రాజ్యమును వదిలి దక్షిణదేశమునకు వెనుటయు

మొన్నగు చరిత్రాంశము లిందు వర్ణితములు. మఠమనిన 'మనోవికా
సముపకై మాతస్వర్యనాశంబుకై వితరణానవిభూతికై జగతిలో విశ్రాం
తికై ముక్తికై గతియైయుండగ నిట్లు మానవులు యుక్తాయుక్తశూ
న్యాత్ములై వైరంబున బాప వారికటు సంగ్రాహించు స్వారాజ్య
ముల్ | అని పండితరాయలచే బలికింది గ్రంథకర్తలీనాటకమును
బూర్తిగావించిరి. 'మంగాః బన్లోజేసి మ. సలమానుల మఠమందు
రసముగదుర బూబునాంచారి కౌగిటజేప్పివ' శ్రీచేంకటేశ్వరుల
కీగ్రంథ మంతిర మొనర్పబడినది.

10. అహల్యా గౌరవము - శ్రీ బులుసు వేంకటేశ్వర్లుగారు,
కాకినాడ. మూల్యము 2-0-0

అష్టావక్రచరిత్రము, శ్రీ మహర్షి జీవితకథామృతము, ఆంధ్ర)
కుండమాల మొన్నగు పెక్కుగ్రంథముల రచించిన గ్రంథకర్త
లీనూ తన పద్యకావ్యమును రచించుటకు గల కారణమును పీఠిక
యందు దెల్పియున్నారు. పురాణేతిహాసకావ్యముల అహల్యానం
కగ్రంథముల చారిత్ర ప్రిశంసయుండుటయేగాక యాంధ్రమున
శృంగార ప్రబంధములీ యతివృత్తమును బెంచుచు వసభ్యముగ
వర్ణింపుచు వచ్చినవి. అహల్యాయైచారః అను వేదవాక్యమునకు బండి
తులు విశేషార్థముల నిచ్చియున్నారు అందువలన రామాయణకాలము
నుండియు బ్రచారమునుగాంచినను యీకథను పలువురు సందేహించు
చున్నారు. తారాచండ్ర సమాగమము నిట్టిదియే. ఈ యతివృత్త
ముల కంతరార్థములుగలవేమో? గ్రంథకర్తలీకథను వదలి అహల్యా
గౌరవముల వివాహము వారి కవికృతజీవితము తపఃకృతావధమును నులభ
మగు కైలిని మూఢాశ్వాసముల పద్యకావ్యముగ రచించియున్నారు.
ఆంధ్రసారస్వతాధిపతిగారు లీగ్రంథమును బఠించి యానందింతురుగాక,

11. కమలాకల్యాణము; సత్యాకృష్ణసమాగమము. పాతకల్లురాజా గారగు శ్రీరాజా పాసగంటి పార్థసారథి రాజునింగారిచే రచింపఁ బడినవి. ఇందు కమలాకల్యాణము అంగ్లమున పేర్పియరు మహాకవిచే రచింపఁబడిన Twelfth Night అను సుప్రసిద్ధ నాటకరాజమున కనువాదము. అంగ్లీకరణమున ఘనాలమునందలి పాత్రనామములును భావములును దేశకాలోద్భవముగ మార్చిబడినవి. రెండవది గోల్డ్ స్మిత్ అను కవిశ్వరుని The Vicar of Wakefield అను గ్రంథ ములోని The Hermit అను పద్యభాగమున కాంగ్లీకరణము. గ్రంథములు రెండును సులభమగు భాషలో దేటతెల్లముగ రచింపఁ బడినవి. మూలగ్రంథములందలి కథాసంవిధానము, సత్కృష్టభావ ముల సాంద్రమున దెచ్చుటకు శ్రీకవిగారు ప్రయత్నించిరి. వాతకులీ గ్రంథముల జడివి యానందింతురుగాక.

12. సీతమ్మ పెండ్లికథ- ఇదియు శ్రీ పాసగంటి పార్థసారథిరా జునింగారిచే రచితము. ఇందలి యతివృత్తము కల్పితము. ప్రథమ మున సంపూర్ణముగ బద్ధతాపమున రచింపఁగోల గ్రంథకర్తలు కొంత భాగమును రచించి, వార్ధక్యముచే నద్దానిని పూర్తి యొనర్పజాలక సుత్సాహముతో వచనరూపమున కథనుముగించిరి. శేషవరాపు మేనల్లుఁ నకువసకుమార్తె సీతనిచ్చి పెండ్లియొనర్చుటకై యుదటి నుండియు నిశ్చ యించిధనాశచే మతిచలించి, కృష్ణరావునకిచ్చుటకు ప్రయత్నించుటయు, నివాహనయమున వతని వివరీతధనాశముగూర్చించి, మనసుమూలం చుకొనితిరిగి తన మేనల్లురిసీతనిచ్చి వివాహమునర్చుటయు నింకలి యతివృత్తము. మనసంఘమునధనాశతో గొప్పసంబంధములకు బరుగు రిడిరలువాతపశ్చాత్తాపమునందువారు పెక్కఱుగలరు. కాని శేషవరాపు నలెబుద్ధిని ముఱల్పకొనువారలునుగనండిరు. పాత్రసంభాషణము

లందు వివిధసాంఘిక విషయములు జీర్ణింపఁబడినవి. కథాభాగము వ్యల్పమైనను నీతిబోధకము.

13. ఆంధ్రాంగములు- ఇది శ్రీరామనింగారితే రచింపఁబడి యాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తుజతోత్సవసందర్భముందు బ్రకటింపఁబడి పునర్ముద్రితమగు వ్యాసము. ఇందు వ్యాసకర్త లాంధ్రగ్రంథములందును వ్యవహారమునందు నాంధ్రాంగములనే వాడవలయుననియు, ఆంగ్లరోమను సంఖ్యల వాడరాదనియు, గణితముల భిన్నాంకములకు గూడ నాంధ్రాంగములే యుపయోగింపవచ్చుననియు, స్వకీయమును నిరసించి పరికీయానుసరణ మొనర్పవలదనియు నాంధ్రులకు హెచ్చరింపుచు నీవ్యాసమును వ్రాసియున్నారు. ప్రసంగానువశముగ సంకములెల్లు యేర్పడినవో చర్చించియున్నారు. వీరి యుద్బోధనమంతయు నమంజ సము. పాశ్చాత్య దేశనాగరకతా విశేషముల నవసరమగు పట్లనేస్తీ కరింపవలయుననుట నిర్వివాదాంశము. నేటి యాంధ్రవాఙ్మయమును నీ వికసితానుకరణముచే నహృదయానురంజకముగ నుండుటలేదు. గ్రంథకర్తలు "స్వప్నానవేషభాషాభిమతాస్సంతో... అన్యథపహాయ" అనునూక్తిని గమనింపవలసియున్నది. పైగ్రంథములు మూడునుగ్రంథకర్తలయొద్దదొరకును.

14. నాటక విమర్శనము (Dramatic Criticism) శ్రీ వెంకటేశ్వర ప్రాచ్య విశోధనానియ పండితులగు శ్రీ శిష్టా రామకృష్ణ శాస్త్రిగారితే రచింపఁబడినది.

నాటకవిమర్శనము పాశ్చాత్యదేశములందేగాక మనదేశమునందును మిగుల వర్ధిల్లి నది. పెక్కు పాహిత్యాలంకార గ్రంథముల నాటకలక్షణము వివరింపఁబడి సునిశితముగ విమర్శింపఁబడినది. గ్రంథకర్త రిదివరలోకవాళాలా విద్యార్థులకపన్యాసములనొసగి, వానిని గ్రంథరూపమున నిపుడు బ్రకటించిరి. ఇందు ప్రథమమున నాటకరచనమును

వ్యాసమున నాట్యనాటకముల సంబంధము, నాటకోత్సవము వివరించి, నాటకముల ముఖ్యవిషయములగు కథాసంధానము, పాత్రపోషణము, రసపోషణము, కళిత్యము, తత్త్వోపదేశము అను శీర్షికలక్రింద జర్పించిరి. ప్రాచ్యపాశ్చాత్యనాటక సిద్ధాంతములగుల భేదములను నిరూపించి, యుత్తమనాటకరచన మెట్లుండవలయునో, కథాసంధాన, రసపాత్ర పోషణములెట్లు సహృదయరంజకముగ నుండవలయునో దిక్షాత్రముగ చెలిసిరి. మిగిలిన గ్రంథభాగమున న్యష్టనాసవశత్త, ముద్రారాక్షస, వేణీసంహార నాటకములపైకొని పైనాటక లక్షణముల ననుసరించి విమర్శించిరి వానియందలి గుణదోషముల జర్పించిరి నాటక విమర్శనమునుగూర్చి యాంధ్రమున విపులముగు గ్రంథమత్యావశ్యకము. అందు నాటకరచనమున ప్రాధాన్యము వహించు కథావిధానాదికముల ప్రత్యేకముగ వేలువేటధ్యాయములుగ విభజించి ముఖ్య సంస్కృతాంధ్ర నాటకముల నుదాహరణరూపముగ పైకొని చర్చింప నగును. గ్రంథకర్త లీగ్రంథమున నేర్పఱచుకొన్న పద్ధతియు కళాశాల విద్యార్థులకు, నుపాధ్యాయులకు నాయాగ్రంథముల పథ్యసింపునో మిక్కిలి యుపయోగకరముగ నుండుననుట నిస్సంశయము. మిగిలిన ముఖ్యనాటకములగు అభిజ్ఞానశాకుంతలము, ఉత్తరరామచరితాదుల పైకొనివిమర్శగ్రంథమున ద్వితీయభాగ మచిరకాలముననే గ్రంథకర్తలు ప్రకటింతురని యాశించుచున్నాము.

15. చారిత్రక వ్యాసములు - పాఠ్యముగము. శ్రీ మల్లంపల్లి పోతుశేఖరశర్మగారిచే రచింపబడినది. గ్రంథకర్తలు సుప్రసిద్ధ చరిత్రకారులు, విమర్శకులు శ్రీ కొమఱ్ఱాజు అత్తుణరావుగారు, వీరభద్రరావుగారు నేర్పరచిన వు నాది పై తమ చారిత్రక వ్యాససాధముల నిర్మించుచు నా ధ్యుల కృతజ్ఞతను బాతులగుచున్నారు. పాఠ్యముగము నాటి చారిత్రకవిషయములు పెక్కుగ్రంథములనుండి పైకొని వీడి

వఱలో సాంధ్యవర్తిక వారనందికలలోను, ఉగాదినందిక, భారతీవర్తిక
లలోను పెక్కు వ్యాసరాజముల బ్రకటిందిరి. అందు వాద్ధయుగము
నకు సంబంధించినవ్యాసముల సీగ్రంథమున బ్రకటిందిరి. భారతీయ
ధర్మ సంస్కృతి యాంధ్ర, కుమా రాజులకాలమున విస్తరించి దశ
దిశలకు వ్యాపించినది. కాని క్రతుకలాపమున పశుహింసప్రధానమై
జగుచ్చారముగనుండి దేశమున యశాంతి యతిశయించుటచే, నట్టి
హింసను నిందింపుచు సంఘమున వాద్ధమతము ప్రశాంతవిప్లవము గావించినది.
నాటినుండియు వాద్ధమతము ఆర్యావర్తసీమను దాటి దేశాంతరముల
విజయప్రసాన మొనరించినది. నాటినుండియు చైనా, బర్మా,
టిబెట్టు మొదలగుదేశముల వాద్ధమతమువ్యాప్తి నొంది జనాకర్షణము
యినది. చీనా హిందూదేశములకుగల మతసంబంధ మతిశ్రాచీన
మయినది. వాణిజ్యంల యనుబంధము, రాజగృహము, అమరావతి, నాగా
ర్జున కొండ స్తూపనిర్మాణాదికములను గూర్చిన పెక్కువిషయము
లీగ్రంథమున నాయావ్యాసముల వివరింపబడినవి. మఱియు శ్రాచీన
విద్యాసంస్థలు, నాటి విద్యావిధానము, నాలందాతత్వశిలా విద్యాలయ
ములు, హిందూవాద్ధయుగములగలిగినమాద్యులు, శైవవైష్ణవమతములు,
గ్రామ చరితాలనా పద్ధతులనుగూర్చి శ్రాచీనవిద్యాసంస్థలు, వృత్తివిధాన
మనువ్యాసముల విపులముగ దెలుపబడినవి. శ్రాచీన భారతదేశ చరి
త్రము, సంస్కృతిని దెలియగోరువారికి గ్రంథమర్థంతోపయోగము.
శ్రీలక్ష్మణరావు వీరభద్రరావుగారును తమగ్రంథముల రచించినయనం
తరము హిందూదేశ చరిత్రవిమర్శనము మిక్కిలి విస్తరించినది. పెక్కు
నూతనశాసనాదులు ప్రకటింపబడినవి. నమగ్రముగ నుండునటుల వారి
హిందూమహమ్మదీయ మతముగముల సంస్కరించి ప్రకటించుట
యోలేక నూతనగ్రంథము నాంధ్రభాషను రచించుటయో ముఖ్య
పనరము. అందువిషయము శ్రీ శర్మగారు తమశక్తి సామర్థ్య

ములనువయోగించి యాంధ్రభాషను సమగ్రభారతదేశ చరిత్రమును రచించి కృతకృత్యులగుదురని విశ్వసింపుచున్నాము. వెల రు 1-12-0

16. ఆంధ్రదేశచరిత్రసంగ్రహము (క్రీ-శ 1857 వఱకు) శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారిచే రచింపఁబడినది. శ్రీ శర్మగారు 1947 సంవత్సరమున All India Radio మదరాసు కేంద్రమున నాంధ్రదేశచరిత్రమునుగూర్చి చేసిన ప్రసంగము లీ గ్రంథరూపమున వెలువడినవి. రేడియోప్రసంగములగుటచే నివి సంగ్రహముగ ముఖ్య విషయములనుమాత్రమే తెలుపుచున్నవి. ఆంధ్రదేశచరిత్రమును విపులముగ శ్రీ శర్మగారివంటి సుప్రసిద్ధచారిత్రకపరిశోధకులు మన కళాశాలావిద్యార్థుల కుపయోగముగ రచించి ప్రకటింపవలసియున్నది. ఈగ్రంథమున గల పండ్లొండు ప్రసంగములందును సారవాహన యుగము మొదలు కంపెనీ పరిపాలనాంతమువరకును గల యాంధ్రదేశ చరిత్రము సంగ్రహముగ వివరింపఁబడినది. ఈగ్రంథ ప్రాశస్త్యమును గమనించి విశ్వవిద్యాలయాధికారులు కళాశాలల దీనిని పఠనీయ గ్రంథముగ నిర్ణయింతురని కోరుచున్నాము. మనవిద్యార్థులు తమ దేశ చరిత్రాంశముల నెఱుగక యన్యదేశవృత్తాంతముల బంపింపుచుండుట నేటి విద్యావిధాన విమర్శకులకు సునిదితము. ప్రతియాంధ్రుడు నవశ్య ముగ తనదేశచరిత్రము నభ్యసింపవలయుననియు నందులకు సంగ్రహ ముగ నీగ్రంథమును, జడ్జిగ దేశచరిత్రమునకు రంగస్వామి ఆయ్యంగారురచించిన Pre-musselman India మొదలగు గ్రంథములు నవశ్యపఠనీయములనియు దలచుచున్నాము. వెల రు 1-8-0 మాత్రము ఆధునిక వాఙ్మయకుటీరము, పురశవాకమునకు వ్రాసిన దొఱకును.

17. తెలుగుమొఱుగులు. శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారిచే రచింపఁబడినది. శ్రీ శాస్త్రిగారి విమర్శనములను సారస్వతసేవను గుర్తింపని యాంధ్ర సారస్వతాభిలాషులుండుట యీరుదు. వీరిదివరలో

భారతి, యాంధ్రవర్తిక మున్నగు పత్రికలలో బ్రకటించిన విమర్శక వ్యాసముల నీనంపుటమున బ్రకటింపిరి. అంధ్ర సారస్వతమును గూర్చియు, ప్రాచీనాంధ్ర భాషను గూర్చియు పెక్కు వ్యాసము లిందు ప్రకటితములు అంధ్ర భాషావికాసమును గూర్చిన వ్యాసము లేగాక భాషా సంస్కరణములను వివరించు అరసున్న, గ్రంథగ్రంథము, అవి-ఇవి, ప్రధానావిభక్తి దు ప్రకృత్యము మున్నగు అమూల్య వ్యాసము లిందుగలవు. అంధ్ర లిపి సంస్కారమిందలి చివర వ్యాసము, శ్రీ శాస్త్రిగారు సుప్రసిద్ధ విమర్శకులు ఈ గ్రంథమునందు జర్పింపఁబడిన విషయములను గూర్చి భిన్నాభిప్రాయము లుండకమానవు. అయినను శ్రీ శాస్త్రిగారి యమూల్యాభిప్రాయములు సమాదరణీయము లనుటకు సందియము లేదు. 'స్పర్ధయా వర్ధతే విద్యా' యనునటుల భాషావిషయముల మధించినగాని నై జ్యహాపము దెలియుట శతశతము. తమ పరిశోధనల నీ గ్రంథరూపమున వెలువఱచి శ్రీ శాస్త్రిగారి రాంధ్ర భాషా పరిశోధకులకు మిక్కిలి యుపకార మొనర్చియున్నారు. వెల రు 2-0-0

అంధ్ర గ్రంథమాలా ప్రకాశకులకు వ్రాసిన దొరకును.